

1939

JUNIUS—JULIUS

Rialtó Szó

SZERKESZTI:
DR. TAVASZY
SÁNDOR

T A R T A L O M

Vásárhelyi János: A református istentisztelet. — IGY SZÓL AZ ÚR. H. J.: A hit mint engedelmesség. — László Dezső: A református istentisztelet sajátos szépségei. — Nagy Zoltán: Istentiszteletünk alkatrészei. — Nagy J.: Sákramentumos istentiszteleteink. — I. L.: További teendők az istentiszteleti reform terén. — Sárosi Géza: A református temetés. — Bíró Sándor: Igehirdetés a francia puszta egyházban. — EGYHÁZUNK MUNKÁJA. L. D.: Egyházunk első diakonissza-szentelése. — K. Á. S.: EGYHÁZ ÉS VILÁG. — Farkas Jenő: Szülők iskolája. — KÉZ A KÉZBEN. — IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Megjelent!

„Dolgozatok a református theologiai tudományok köréből“ sorozat
16-ik száma

DR. TAVASZY SÁNDORTÓL:

Az ethika mai kérdései.

Ára 15 Lei.

Megjelent!

Előkészületben!

Előkészületben!

A sorozat 17-ik száma:

Mi szükségünk van az Ótestamentumra

Irlta: Dr. Gönczy Lajos.

Egyházunk vagyoni állapotáról, új gazdasági lehetőségeiről és a sáfársági mozgalom óriási, egyetemes jelentőségéről ad világos képet

DR. IMRE LAJOS:

A sáfarkodó egyház

című könyve. Ára 10 lej.

JOH. VAL. ANDREA:

Az Úr jámbor szolgálja.

Szellemi szórakozás együgyű keresztyének mulattatására.

Fordította: Dr. Makkai Sándor. Ára 10 Lei.

Dr. Ravasz László:

Hit és engedelmesség

Prédikációk, beszédek, cikkek, előadások. 350 oldal. Ára 180 Lei.

Hazafelé.

Elmélkedések és imádságok nők számára. Finom indiai papíron
előállítva ára: **200 Lei.**

Megrendelhetők az Ifjú Erdély kiadóhivatalában, Cluj, Ref. Theol.

KIÁLTÓ SZÓ

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR // FŐMUNKATÁRSÁK: BIRÓ SÁNDOR ÉS LÁSZLÓ DEZSŐ.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: CLUJ, CALEA MARECHAL FOCH 38. SZÁM.

Kéziratok, előfizetési díjak ide küldendők. — Előfizetési díja félévre 50 Lei, egész évre 100 Lei.

XIII. ÉVFOLYAM

1939. JÚNIUS—JÚLIUS

6—7. SZÁM

Inregistrat la Tribunalul sub N-rul 1507/1938, la N-rul curent 27. sz. a. bejegyezve a cluji Törvényszéknél.

A református istentisztelet.

Irta: VÁSÁRHELYI JÁNOS püspök.

A református istentisztelet lényegét, célját és rendeltetését az érti meg, aki tudja és megérti hitünknek amaz alapigazságát, hogy mi olyan Istenben hiszünk, aki nem néma elrejtett Isten, akinek nincs szava, nincs tanácsa, vigasztalása és útmutatása az ember számára, hanem a mi Urunk Jézus Krisztus által hiszünk abban a kegyelmes mennyei Atyában, aki kijelentette magát az ember számára, közölte és közli útmutatását és tanácsát az emberekkel, aki teljes és tökéletes kijelentést adott számunkra a testté lett Igében, szent Fiában, az Úr Jézus Krisztusban. Ne feledjük, hogy ebben a boldogító és egyedül megtartó felismerésben van a mi hitünknek legfőbb igazsága és vigasztalása. Mit érne, ha tudná azt a gyermek, hogy neki van atyja, azonban atyja nem szólana hozzá, nem lenne számára tanácsa, intelme, bátorítása? E vigasztalás nélküli gyermeknek sorsa annak az embernek sorsa, aki ismeri ugyan Isten hatalmát, de nem ismeri azt az Istent, akiről az Ige tesz bizonysgot, aki szólott sok rendben és sokféleképpen, hajdan az atyáknak a próféták által, legutoljára pedig szólott hozzánk az Ő Fia által.

A mi református egyházunk ezért helyezi istentiszteletében és tanításában első helyre ezt az igazságot. A mi reformátoraink ismerték meg legöntudatosabban az igazságot, hogy hiábavaló minden gyönyörű templom, ragyogó istentisztelet, ha istentiszteletünkön nincsen találkozásunk azzal az Istennel, a mi kegyelmes Atyánkkal, aki szól hozzánk, megmondja nekünk, hogy gondja van reánk, szeret minket, nem fordul el tőlünk a mi bűneink miatt, mert amint megmondotta prófétája által, nem akarja a bűnösnek halálát, hanem azt akarja, hogy megtérjen és éljen.

A mi hitünk tehát mint szilárd fundamentumon azon meggyőződésen nyugszik, hogy Isten önmaga akarata felől kijelentést adott számunkra és ennek a kijelentésnek írott bizonysgát is kezünkbe adta a Szentírásban, mert a teljes Szentírás Istentől ihletett és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre, hogy tökéletes legyen az Isten embere minden jó cselekedetre felkészített. Nekünk tehát, amikor arra a kérdésre keresünk feleletet, hogy miképpen kell Istent helyesen tisztelni, akkor sem emberi útmutató-sokhoz, elgondolásokhoz kell fordulnunk, hanem első sorban Isten Igéjének útmutatását kell megkérdeznünk és közönséges istentiszteleteink rendjét is akként kell megállapítanunk, hogy e rend alkalmasan tudja szolgálni azt a feladatot, amelyet Isten a maga tisztelőtének lényegül és feladatául ír elé számunkra.

Református hitvallásaink világosan hirdetik és elő is írják e követelményt. Emlékezzünk a Heidelbergi Káténak ezzel kapcsolatos lényegbe vágó útmutatására. Heidelbergi Káténk, amikor felteszi kérdést: Szabad-e tehát a templomokban a képeket megtúrni, hogy azok az avatatlan népnek könyvek gyanánt szolgáljanak? — a feltett kérdésre így felel: Semmiképpen nem, mert ne legyünk bölcsebbek Istennél, aki az Ő anyaszentegyházát nem néma bálványképekkel, hanem az Ő szent Igéjének prédikálásával akarja tanítani. Így értjük meg, mint istentiszteletünk központi igazságát az apostol figyelmeztetését: „És igen biztos nálunk a prófétai beszéd is, amelyre jól teszitek, ha figyelték, mint sötét helyen világító szövétnekre, míg nappal virrad és hajnalcsillag kél fel szívetekben.” — (II. Péter 1, 19.) Rendkívül fontos és tanulságos

az is, amit az imádkozásra nézve tanít Heidelbergi Káténk. Miért szükséges a keresztyéneknek imádkozni? Azért — tanítja —, mert ez kiváltképpen való része annak a háládatosságnak, melyet Isten tőlünk követel, továbbá, mert Isten csak azoknak adja az ő kegyelmét és Szent Lelkét, kik ezt szívbeli fohászkodásokkal szüntelenül kérik és ezekért neki hálákat adnak. Nem feledhetjük el azt az igazságot sem, hogy arra nézve is, hogy melyek az igazi jócselekedetek, nem a mi emberi belátásunk, értelmünk ad feleletet, hanem erre nézve is egyedül az a helyes felelet, amelyet a Heidelbergi Káté ad, amikor azt mondja a kérdésre: Melyek azok a jó cselekedetek? Csak azok, melyek igaz hitből vannak, Isten törvényének megfelelőek és az Ő dicsőségére történnek, nem pedig azok, amelyeket mi gondolunk jónak vagy amelyek emberi rendelkezés alapjának. †

Az elmondottakból világos tehát, hogy amikor az istentisztelet igazi módját, szükséges alkotó részeit állapítjuk meg, akkor erre nézve is a legfőbb útmutatást Isten Igéjében kell keresnünk és minden egyebet az Ige útmutatásának szempontja alá kell rendelnünk. Istentiszteletünknek pedig nem lehet más célja, mint legfőképpen az, hogy előkészítsen és alkalmassá tegyen Isten Igéjének tanítására, mert Isten, amint idéztük is Heidelbergi Káténk nyilatkozatát, az Ő szent Igéjének prédikálásával akar tanítani. A református istentiszteletnek e szent rendeltetését állítja előtérbe másik hitvallási iratunk, a II. Helvét Hitvallás is, amely a szent egyházi gyülekezetekről így tanít:

„Ámbár mindenkinek szabad a Szentírást otthon magánosan olvasgatni és az igaz vallásban való oktatás folytán kölcsönösen épülni, mégis multhatatlanul szükség van a hívők szent gyülekezeteire, vagyis egyházi összejöveteleire avégett, hogy Isten Igéjét a népnek rendszeresen hirdessék, nyilvánosan könyörgéseket és imádságokat tartsanak. Továbbá a szákrámentumokat rendszeren kiszolgáltassák; a szegények számára, az egyház minden megkívántató költségének, szükségletének fedezésére gyűjtéseket eszközöljenek, mert bizonyos dolog, hogy az apostollal és első egyházban az ilyen nemű gyülekezeteket minden hívő buzgón látogatta. Aki ezeket becsméri és tőlük elszakadnak, azok megvetik az igaz vallást, az ilyeneket a lelkipásztorok és istenfélő hatóságok szorgalmazzák, hogy továbbra is konokul el ne zárkozzanak és a szent gyülekezeteket el ne kerülik.”

Még csak egy gondolatot idézünk az igehirdetés és az igehirdető megbecsülésére és fontosságára vonatkozólag a mi nagy reformátorunktól, Kálvintól.

„Amint pedig Isten — mondja Kálvin — a régi népet nem utasította az angyalokhoz, hanem a földön támasztott számukra tanítókat, hogy ezek töltsék be ezen valóban angyali foglalkozást, úgy ma is azt akarja, hogy minket is emberek tanítsanak. Ennek a dolognak keltős haszna is van, mert egyrészt a legjobb próbá-

nak veti alá a mi engedelmisségünket akkor, hogyha az Ő szolgáinak a beszédét úgy hallgatjuk, mintha Ő maga beszélne, másrészt a mi gyengeségünket is támogatja akkor, amikor inkább tolmácsok által, emberi módon akar szólni hozzánk azért, hogy bennünket magához édesgessen, minthogy mennydörgésével magától elriasszon. Aki pedig azt hiszik, hogy a kicsinylés, melyet a tanításra hivatott emberekkel szemben tanusítanak, megsemmisíti a tudomány méltóságát, azok a saját hádtlanságukat árulják el, mert a sok kitűnő adomány között, melyekkel Isten az emberi nemet felékesítette, egyedülálló az a kiváltság, hogy méltónak tartja megszentelni a maga számára az emberek száját és nyelvét azért, hogy azokon az Ő szava hangozzék.”

Az elmondottak világosan megmutatják nekünk a református istentisztelet igazi célját, jelentőségét és áldását. Ismétlem, hogy nekünk nem szabad elfeledkezünk arról, hogy istentiszteletünk áldása, ajándéka, lényege főként abban van, hogy Isten szól hozzánk az Ő Igéje által. Mit érne, ha mi istentisztelet alkalmával talán a legművészebb formában vinnők Isten elé magasztalásunkat, de Isten nem felelne nekünk, nem adna választ kérdéseinkre, nem adna biztatást és útmutatást aggodalmainkra? Istentiszteletünk áldása éppen abban van, hogy Isten szól hozzánk. Református istentiszteletünkben azért van minden az Ige szolgálatában. A református keresztyének tudnia kell, hogy amikor a templom harangszava eljut hozzá, mikor Isten szent Leleke felindítja szívében az Úr háza iránt való vágyakozást, akkor Isten őt egy megbecsülhetetlen kitüntetésben részesíti, mert ez azt jelenti, hogy Isten szólan akar hozzá, szólan akar egy biztató, egy intő szó, egy útmutató tanácsot, egy felemelő vigasztalást. Ezért a mi magatartásunk az Igével szemben nem lehet más, csak annak a tanácsnak követése, melyet az öreg Éli főpap adott a gyermek Sámuelnek, amikor infette, hogy a neki szólan kívánó Isten előtt alázatos engedelmisséggel nyissa meg szívét-lelkét az alázat esedezésével: Szólj Uram, mert hallja a te szógd! Ne feledjük, hogy istentiszteletünknek egyetlen igazi ajándéka, áldása, jutalma az, hogy Isten, aki sok rendben és sokféleképpen szólott hajdan az atyáknak a próféták által, szól nekünk az Ő Fia által. Értsük meg e nagy kegyelmet és fogadjuk engedelmes szívvel Igéjét, hogy legyen Igéje nekünk is szövetségünk, mely mutassa meg számunkra az egyetlen utat, mely az életre vezet. Ez a református istentiszteletnek célja, lényege és feladata.

Ha a református istentiszteletnek célját és rendeltetését így megértettük, akkor megértjük azt is, hogy istentiszteletünk módjának megállapításánál soha sem lehet más mértékünk, mint az Igének mindig helyesebb és tisztább megértésére való törekvés, az az igyekezet, hogy istentiszteletünk mód-

ját a jobban felfogott Isten Igéje útmutatásának követelménye szerint állapítsuk meg annak a gyakorlati követelménynek és szükségletnek szempontja alatt, melyet Pál apostol hangoztat korintusbeliekhez intézett első levelének tizennegyedik részében: „A gyülekezetben inkább akarok öt szót szólani értelemmel, hogy egyebeket is tanítsak, hogynem mint tizezer szót nyelveken. Mikor egybegyűltek mindenek épülésére legyenek.” Az istentisztelet módjának megállapításánál tehát az Isten Igéje az irányadó a tartalom és a jörend és az épülés és a forma szempontjából. Meggyőződésem szerint tehát nem szabad a református istentisztelet rendjének és helyességének megállapításánál más idegen szempontokat venni mértékül, mint egyedül csak az Igéből vett és hitvallási irataink által is helyesen kiemelt ezen szempontokat. Heiyletlen úton jár tehát az, aki afelett kezd elmélkedni, hogy vajjon elég művészi-e, elég szép-e, elég változatos-e, az emberi bölcsekedés által felállított lélektani, logikai vagy egyéb szempontoknak eléggé megfelelő-e a mi istentiszteletünk, mert aki erre az útra téved, az beleesik abba a hibába, amelytől pedig nagyon helyesen óv minket Heidelbergi Káfénk, amikor azt mondja, hogy mi ne legyünk bölcsebbek Istennél, aki az ő anyaszentegyházát nem a néma bálványképekkel, hanem az Ő szent Igéjének prédikálásával kívánja tanítani.

Az én református meggyőzésem szerint az új istentiszteleti rendtartásunk által eszközölt módosításokat is egyedül ebből a szempontból kell megítélni. Egyházkerületünk nem külső, művészi vagy egyéb idegen szempontokból származó követelményeknek kívánt eleget tenni az új istentiszteleti rendtartás megállapításával, hanem az Ige mélyebb megértése, ősi hitvallásunk és istentiszteleti gyakorlatunk rendjéhez való helyesebb alkalmazkodás szükségletének tett eleget. Idők folytán ugyanis istentiszteleti gyakorlatunkban elhalványult istentiszteletünknek legfőbb alapja, az tudnillik, hogy abban Isten szól hozzánk. Ezért került istentiszteletünk élére vissza boldogító szükségyszerűséggel a hozzánk kegyelmesen szóló Isten kijelentése: a bibliaolvasás. Idők rendjén elhalványodott a lelkekben annak öntudata, hogy Isten hozzánk intézett kegyelmes szavának elfogadására csak bűnös voltunk aláztos megismerésével, hitünk megvallásával, Isten irgalmas feloldozásának szívünkbe fogadásával közeledhetünk, lehetünk alkalmasak, csak így vihetjük Isten elé imádságunkat, lehetünk méltók az Isten Igéjén alapuló szent tanításnak meghallására és követésére. Ezért került be új istentiszteleti rendtartásunkba ismét az Ige követelményeinek jobb megértése alapján

a bűnvalló ima, a hitvallás és feloldozás. Református istentiszteletünk igazi megértése szükségszerűleg indítja fel lelkünket a nekünk adott drága ajándéknak, a helyes, az egyedül az Ige által irányított istentiszteletnek buzgó gyakorlására.

Mindig tartsuk szem előtt az istentiszteleti rendtartásunk megértésének ezen egyedül mértékadó, komoly szempontját. Legyünk tisztában azzal, hogy mi reformátusok soha se állapíthatjuk meg aszerint az istentiszteleti rendtartást és eszközölhetünk azon többé vagy kevésbé célszerű módosításokat, hogy összehívunk értekezletre előkelő művészeket, tudós filozófusokat, érdeklődő híveket, hogy ők adjanak nekünk tanácsot, hogy mit cselekedjünk, hogy istentiszteletünk művészi és vonzóbb, érdekesebb, hogy ne mondjam, szórakoztatóbb legyen, hanem nekünk az istentiszteleti rendtartásunk megállapításánál is első dolgunk az, hogy kezünkben tartsuk Isten könyvét, a Szentírást, figyelembe vegyük a Szentírás helyes megértésében kalauzoló hitvallási iratainkat és úgy állapítsuk meg, hogy vajjon megfelel-e istentiszteletünk annak, amit az Ő helyes tiszteletére nézve Isten tőlünk követel, mert Istent mi nem tisztelhetjük másképpen igazán, csak úgy, amint Ő nyilvánítottatta, hogy magát általunk miképpen kívánja tiszteltetni.

Meggyőződésem, hogy új istentiszteleti rendtartásunk megállapításában helyesen követtük ezt az elvet és ezért boldogan és hálaadással gyakorolhatjuk az istentiszteletet a mi rendtartásunk szerint, amely az Igen alapuló követelményeknek komoly és szent igyekezettel kíván mindenben megfelelni.

Az udvarhelyi ref. kollégium előjárósága (tanítóképző intézet) ez év július—augusztus hónapjaiban „Dobogó-fürdőn” leánygyaraló telepet létesít az iskolai év folyamán levengült és üdülésre szorult középiskolás diáklányok számára (11—19 évig.) Felvesz még nem iskolás, a Ref. Nőszövetség és a Ref. Leányszövetség által ajánlott leányokat. Ujjonnan felszerelt és berendezett ötszobás villájában 22 diákleányt tud elhelyezni. A felügyeletet egy tanárnő és egy diakonisszatesztvér gyakorolja állandó orvosi ellenőrzés mellett. Az üdülőtelep a Homorod patak völgyében a „Dobogón” terült el, 700 méter magasságban a tenger színe felett. Pormentes, fenyves levegője, szénsavas ásványvíz forrása és fürdője gyenge szervezetű, vérszegény, serdülő leánygyermeknek biztos gyógyulást és megerősödést nyújt. Napozás, fürdő, kura orvosi előírás szerint történik. Az intézet saját konyhájában bő és egészséges étkezésről gondoskodik. A teljes ellátás díja havi 1800 lej (napi 60 lej.) Ebben az összegben benne foglalják — az utiköltségen kívül — minden költség. A leányok hozzanak magukkal takarót, párnát és ágyhuzatot. Az ágyban szalmazsák van, kényesebbek hozhatnak matrácot is. A nyári ruhákon kívül tanácsos egy meleg ruhát is hozni. A üdülőtelepen nyaralni akarók jelentkezzenek a székelyudvarhelyi református tanítónőképző intézet igazgatóságánál június 15-ig. Válaszbélyeg vagy válaszlevelezőlap csatolása esetén az igazgatóság bármely kérdésre szívesen szolgál felvilágosítással.

„IGY SZÓL AZ ÚR“

A hit mint engedelmesség.

Jakab lev. 2: 19—26.

Úgy is mondhatnók: a hit annyi, mint engedelmesség. Mert a hit nem azért van, hogy elhigyük ezt, vagy amazt, hanem, hogy engedelmeskedjünk Isten akaratának. Ez a legfontosabb, a döntő mozzanat a hitben. Az első emberpár nem amiatt bukott el, hogy nem hitte Isten létezését, hanem engedetlenségéből. Mélységes igazság van abban, mikor Pál apostol a hitetlenséget engedetlenségnek nevezi.

A hitben van elhívés is, bízalom is, de — ha egyáltalán különböztetni lehet köztük — ezek a könnyebbek. Mint ahogy hisz anyja szavának a gyermek és bíz benne ösztönszerűleg, minden különösebb tanítás nélkül is, de az engedelmességet sokszor egy életen át sem tanulja meg.

S a református magyar nép hitéből általában az engedelmesség vonása hiányzik a leginkább. Fájdalmas, le nem tagadható tény ez. A hitet valami csöndes, passzív dolognak tartjuk. Kétségtelen, hogy önmagában az engedelmesség sem aktív valami, de a leghősiesebb aktivitás, a Szentlélek aktivitása születik belőle. Általános az a téves látás, hogy a hit csak arra való, hogy Istenbe kapaszkodjunk, amikor szükségét érezzük. Az igazság azonban az, hogy a hit út Isten akaratának megismerésére és betöltésére. A hit református értelmezésében semmi sem fontosabb ennél. Az Istennel való közösség nem merő menekülő instansz és meditálás, hanem akaratformálódás és megújulásra vezető, eleven, lüktető élet.

A hit által való engedelmisségben tudjuk csak megharcolni életünk legnagyobb harcát: énünk megtagadását. A sátán várát szívünkben

csak Isten győzheti le, hogy nyomában „szent, győzedelmes élet s belőle erő fakadjon“.

A hit által való engedelmisség tehát az akaratú síkban döntő a keresztyén ember életében. Ez kell, nem pedig, hogy akajunk jók lenni.

Említettük már, hogy ez a passzivitás vezet el az Isten országáért dolgozó legnagyobb aktivitáshoz. Így értjük meg, hogy a nagykarású magyar miért maradt mégis századokon át olyan szegény a missziói munkában. Mert templom-építést, istentiszteletlátogatást, egyházi adózást, sőt adakozást is lehet végezni a hit engedelmissége nélkül, de missziót s éppen külmissziót nem. Nem hiába iskolapéldája Ábrahám és Pál apostol a hit által való engedelmisségnek és missziói munkának egyaránt.

Isten nemcsak azért kívánja az engedelmességet, mert ez alapvető, elengedhetetlen feltétele az ő országának (ami az ő uralma), hanem a gyermeki lelkiületért is, hogy személy szcrint igazán Hozzá kapcsolódhassunk. Az ember pedig éppen azért idegenkedik tőle, mert gyermekiesnek és nőiesnek tartja az engedelmisség vonását, mintha bizony Isten előtt is az lenne a „férfias“, ami a világ közvéleménye előtt. Szégyeljük azt, amit maga az Isten Fia se szégyelt egész életén át gyakorolni és megvallani, hogy t. i. Ő mást se tesz, mint Mennyei Atyjának engedelmeskedik.

Istennek engedelmeskedni magától nem hajlandó a bűnös ember. Jól mondja a Heidelbergi Káté, hogy természet szerint inkább arra vagyunk hajlandók, hogy gyűlöljük Istent. Csak hit által tudunk engedelmeskedni Istennek, ezért az engedetlenségünk mindig a hitünk gyenge voltáról tanuskodik. És minden elesésünknek és engedetlenségünknek oda kell elvezetnie minket, hogy számot vessünk vele, hiszünk-e igazán Istenben. S mert az igaz hit nem lehet más: engedelmisség, igen gyakran kell imádkoznunk az apostolok szavaival:

„Uram, növeljed a mi hitünket!“ H. J.

A református istentisztelet sajátos szépségei.

Gyakran halljuk — éppen református hlveink ajkáról — a panaszt és vdat, hogy a református istentiszteletnek nincsen semmi különös szépsége, az egész annyira egyszerű, olyan józan, minden titokzatosság és mozgalmasság nélküli, hogy alig különbözik egy összetettebb kulturális összejöveteltől. Ezzel szemben pl. a római katolikus egyház istentisztelete mennyivel titokzatosabb, mozgalmasabb és egészen elütő minden más emberi életnyilvánulástól: tehát valóban istentisztelet.

Azt el kell ismernünk, hogy a római katolikus istentiszteletnek szemmel láthatóan megvan a maga sajátos titokzatosága és mozgalmassága. Ezt a titokzatosságot a római vallás szellemének megfelelően mindenekelőtt külső, fizikai eszközökkel biztosítják. Már maga a templomépület is úgy készül, hogy a sarkaiban egy-egy csendes oltár húzódik meg, a belépőt pedig azonnal megragadja a főoltár gyertyáinak ragyogása. A pap szolgálatai szerint vesz magára más és más ruhát és fehéringes minisztráns gyermekek forgolódnak körülötte, mialatt szolgálatát végzi. A füstőlöböl szerte-

áradó tömjén illata tovább fokozza azt a hatást, hogy a templomhoz hasonló hely és az istentisztelethez hasonló alkalom nincs több a földön. A papnak a hlvek nagy része előtt ismeretlen latinnyelvű énekére és imájára ráváltaszol a kántor és a kórus. Az istentisztelet központjában álló misének számtalan fő és alrész gyors egymásutánban pereg le az áhítatos hívő előtt.

Mi nem mondjuk, hogy ebben a fizikailag biztosított titokzatosságban és mozgalmasságban van a római katolikus istentisztelet legmélye, természetes, hogy mindez a külső titokzatosság és mozgalmasság egy mélyebb lelki titokzatosságnak és mozgalmasságnak a szolgálataiban áll: ez a legmélyebb titokzatosság pedig nem más, mint az oltárszentségnek: az oltárnak Krisztus valóságos testévé való átlényegülése az áldozó pap szavára.

A mi istentiszteletünk sajátos szépsége abban van, hogy a szakramentumban használt vizen, kenyéren és boron kívül minden külső látható fizikai eszköz nélkül pusztán az emberi szóval, a minden anyagtól független legszellemibb kifejező eszközzel fejezzük ki a

mi istentiszteletünk mélyén lüktelő titokzatosságot, és kizárólag a legszellemibb érzékszervünkkel: a fülünkkel ragadjuk meg az istentiszteletnek minden szépségét és mélységét.

A mi istentiszteletünk Isten parancsa folytán teljesen az azon résztvevő gyülekezet emberi alkotása, de ugyanakkor ha az az engedelmes hitben és a reménység feltétele alatt folyik le, Isten ígérete alapján egyben az élő Isten alkotása is.

Van-e annál nagyobb titokzatosság és mozgalmasság, ha minden fizikai hatás kizárásával pusztán az emberi hangokon keresztül egy időben ugyanazon műalkotáson dolgozik egy emberekből álló közösség és maga az Isten? Van-e izgatóbb kérdés, mint annak fellelése, hogy vajjon a gyülekezet szolgálatát hitből és reménységből fakadó szolgálatnak fogja-e minősíteni az Isten, s ráadja-e arra ígérete folytán a maga áldását, hogy az istentisztelet az ő alkotása is legyen?

Ebből a jól felfogott és világosan látott szempontból kell a református istentisztelet sajátos szépségei felé megindulnunk, hogy azokat a maguk valójában meg is láthassuk.

Mindenek előtt azt az őszinte kérdést kell feltennünk, hogy az istentisztelet istentiszteletjellegét eltünteti-e az a tény, hogy mi minden különösebb fizikai eszköznek, vagy hatásnak a felhasználásától óvakodunk? Erre a kérdésre a biblia alapján a leghatározottabb nem-et kell mondanunk. „Az Isten Lélek: és akik őt imádják, szüikség, hogy léleken és igazságban imádják.” Ennek a feltételnek annál inkább megfelel az istentisztelet, minél lelkibb eszközöket használ fel a maga céljaira. A legteljebbf kifejező eszköz: a szó, a legteljebbf érzékszerv: a fül. Mennyivel finomabb lelkiség kell valamit nem szemmel, hanem füllel fogni fel, de egyben mennyivel tisztább az a jelentés, amely nem a szemünkön, hanem a fülünkön keresztül érkezik hozzánk. Mi nem tehetünk arról, hogy Isten éppen a fület és a hallást választotta arra, hogy azon keresztül velünk magát megismertesse. „A hit hallásból van, a hallás pedig Isten ígéje által.” (Római levél 10 : 17.) Amikor a református egyház minden értelem elem istentiszteleti használatától tartózkodik, ezt éppen az istentisztelet igazi istentiszteleti jellegének: a léleken való imádnak a biztosítására teszi. Ezzel is ki akarja fejezni, hogy az istentiszteleten az értelem világánál magasabb világgal kell a hívőnek szembe néznie.

A református egyház és az egyház minden munkája és szolgálata és így istentisztelete is az egyház egyetlen Papjának: Krisztusnak főpapi szolgálatára: golgotái megváltó halálára és Isten előtt való szüntelen közbenjárására emlékezteti a hívőt, s azt arról biztosítja, hogy ha ezt a szolgálatot hittel fogadja, az rá nézve is érvényes.

Ezért a mi istentiszteletünk központjában nem a Krisztus áldozatának papok általi megisméltése, hanem az egyetlen áldozatra való hívő visszaemlékezés és az annak javaival való élés áll. Ennek a megemlékezésnek pedig az ígehirdetés és a szakramentumokkal való élés az útja. Krisztus ezt a két eszközt rendelte arra, hogy hívei visszaemlékezzenek rája mindaddig, míg Ő maga dicsőséges testében újra el nem jön a világra. Krisztus az ígehirdetésben és a szakramentumokban az istentiszteleten ölt újra testet, hogy élő valóságáról a mai híveket is meggyőzze. Ezt a megjelenést szabad kegyelméből Szentlelke által minden emberi hatástól függetlenül végzi, de megígérte, hogy ahol igéjét tisztán hirdetik és az általa szerzett szakramentumokat akarata szerint szolgálatják ki és hittel fogadják, azokban önmagát kijelenti a gyülekezetnek. A mi istentiszteletünk igazi titokzatossága abban van, hogy Krisztus két ilyen egészen egyszerű és mindennapos tényben: az ember beszédében és a szakramentum vizében és kenyérében-borában a hívők között lelkileg megjelenik. Olyan egyszerű és szolgai formában, amilyenben egykor Gallileában járt. A mi istentiszteletünk előtt és alatt mindennek azért kell történnie, hogy Krisztusnak ez a kegyelmes megjelenése valóság legyen a mi számunkra. Ezért kell az istentiszteletre imádsággal készülni, ezért kell annak vezetőjéért: a lelkipásztoréért szüntelenül

imádkozni. Ezért van az istentiszteleten minden ének és imádság. És ebből a csodálatos megjelenésből következik minden, amivel az istentisztelet végződik és amit az istentisztelet után tennünk kell. Aki egyszer a református istentiszteletnek ezt az erkölcsnél, művészetnél és bölcsességnél nagyobb mélységét és szépségét meglátta, az többé nem fogja azt mondani, hogy a mi istentiszteletünkben nincsen titokzatosság. Amíg pedig ezt egyszer is meg nem láttuk, szüntelenül kell keresnünk azt.

Isten a földi egyházat és annak az istentiszteletét azért adta, hogy az láthatatlan egyháznak töredékes földi hasonmása legyen és gyermekeit annak munkái által az örökkévaló hajlékba felkészítse. Istentiszteletünk titokzatosságának másik vonása abban van, hogy istentiszteletünk alatt Isten parancsa folytán ismét csak szellemi eszközökkel ki kell fejeznünk az ő láthatatlan egyháznak egész valóját, hogy ezáltal a kifejezés által a híveket ne csak emlékeztessük arra az otthonra, ahová őket Isten várja, hanem fel is készítsük őket az abban való örök életre.

Templomunk régisége, a hirdetett Ige örökkévaló mivolta, énekelni ősisége mind egy-egy emberi jel az örökkévalóság érzékeltetésére. Az a tény, hogy az istentiszteletet egy fehérre meszelt egyszerű falu házában tartjuk, a legbeszédebb kifejezője annak, hogy az az örök hajlék, ahová az egyház felkészült, minden földi látványosságtól mentes, tiszta lelki hajlék. Az a tény, hogy a templomban olyanokkal vagyunk együtt, akiket nem én, hanem Isten hívott össze, rámutat Isten kiválasztó akaratának feltétlen voltára. Az a tény, hogy nem általam választott Ige alapján kell a prédikációt hallgatnom, sőt még előbb, az a körülmény, hogy hazuról el kellett mennem a templomba, mind azt mutatja, hogy nem az én tetszésemről függ az egyházhhoz való tartozásom. Templomba menésem és a templomból való hazatérésem mind-mind arra emlékeztetnek, hogy még csak útban vagyunk, de már útban vagyunk Isten-országba felé. Közös énekünk, imádságunk, adakozásunk, a bennünket megszólító szó: Kedves Atyámfiai, mind megannyi jele annak, hogy az Isten dicséző univerzális nagy közösség részesei vagyunk mi is. Amikor a templomból kiszűrődő fényben a gyülekezettől ének megszünt melódiait hallom, mindig az az érzésem, hogy ez az ének előkészület annak az örökkévaló hozsánának éneklésére, amelyben az Urat minden szentivel és angyalával egy társaságban majd örökké magasztalni fogjuk. Aki az istentiszteletnek ezt az örökkévaló egyházat kiábrázoló vonásait hittel tudja megragadni, mialatt azokat lelkében öntudatosítja, nemcsak emlékezik erre a hajlékra, hanem bizonyosságot is nyer afelől, hogy annak már itt a földön elhívott és reménység által megragadott tagja.

A mi istentiszteletünk mozgalmasságának szépsége abban van, hogy az egy időben a hívő gyülekezet és Isten alkotása. A gyülekezetnek és a gyülekezet szolgálatának úgy kell az istentiszteleten szolgálniok, hogy emberi szolgálatukat Isten kegyelme a maga szolgálatává minősítse át. Ez a nagy átmínösítés élteti az egész istentiszteletet, ennek érdekében kell azon mindennek megtörténnie. Úgy kell énekelnünk, imádkoznunk, ígét hirdetni és hallgatnunk, hogy ezeket az emberi élet-nyilvánulásokat Isten a magáinak ismerhesse el. Mi nem vagyunk bizonyosak afelől, hogy ez a nagy átmínösítés minden istentiszteleten minden további nélkül a lelkipásztor szolgálatáért megtörténni, sőt azt kell tudnunk, hogy ugyanazon az istentiszteleten az egyik léleken nyilván megtörténni ez a csoda, a másikban pedig nem. A mi istentiszteletünknek nem ugyanaz a hatása minden résztvevőre nézve. Amint Jézus mondotta: „ez megigazulva méne alá az ő házához, inkább hogy nem amaz.” A mi istentiszteletünk mozgalmasságát a mi számunkra nézve egyedül az biztosítja, hogy mi milyen lélekkel, milyen felkészültséggel veszünk részt azon. Ha minden mozgalmasságot a lelkipásztoról, a kántortól, a gyülekezet többi tagjától várunk, akkor szörnyen unalmas lesz az istentisztelet, de ha egész lelkünket bele adjuk az istentiszteletbe: amikor hallgatni kell, figyelmesen hallgatunk; amikor imádkozni és énekelni

kell, szívből énekelünk; egyszerre megérezzük a legmozgalmasabb és legmozgositóbb erőnek: a Szentléleknek csodálatosan munkáló jelenlétét és annak segítségével meglátjuk az istentiszteleti szolgálók és résztvevők szolgálatának a mozgalmasságát is. Bennünk teszi a Szentlélek az istentiszteletet elevenné, minket elevenít meg általa és általunk teszi mozgalmassá és elevenné az istentiszteletet mások számára is. Felettébb való nagy titok ez, csak a hívő ember ismeri fel, de ő igazán felismeri.

Az istentisztelet az időből átvon az örökkévalóság körébe és az örökkévalóság köréből ismét visszaküld a földre. Ez a nagy, felemelő, világból kivonó és világra ismét visszaküldő mozdulat feszül minden istentiszteletünk mélyén. Ez a mozdulat a Szentlélek indulata, de át akar menni a mi életünkbe, hogy egészen a miénk tudjon lenni.

Minden istentiszteletünkön az örökkévalóság pitvarába hív bennünket az Úr és az örökkévalóság előre-

szüremelő fényének világosságában akar bennünket megvilágosítani, megújítani és megerősíteni. Izellőt ad az örökélet kenyeréből és úgy elégt ki, hogy még mélyebb éhséget és szomjúságot fakaszt bennünk a mennyei javak után. Mialatt ezeket a mennyei javakat adja és az örökéletre készít fel, komolyan figyelmeztet, hogy nekünk az utolsó órában elhangzó hívő szóig itt kell maradnunk a földön és ennek bűnös viszonyai között emberi hivatásunk körének betöltésében kell őt magasztalnunk. Az örökkévalósággal összekötő református istentiszteletből a legéletrevalóbb és legügyesebb embert élet táplálkozik.

Merüljünk el a mi istentiszteletünk sajátos szépségeibe, legyen igényünk az istentisztelettel szemben, s azt semmi mással, csak Isten parancsával hasonlítsuk össze. Keressünk az istentiszteleten lelki kincseket és meglátjuk, hogy azon keresztül többet és nagyobbat találunk, mintsem reméltük volna.

LÁSZLÓ DEZSŐ.

Istentiszteletünk alkatrészei.

Nekünk református keresztyéneknek különösképpen két okból kell jól tudnunk és értenünk gyülekezeti istentiszteletünk rendjét és ismernünk alkatrészeinek jelentőségét. Egyfelől azért, mert mi Istennek a Szentírásban kijelentett Igéje alapján hisszük és valljuk, hogy Isten Krisztus által, aki állandóan gyűjti „az igaz hitben megegyező, örökéletre elválasztott sereget“ (Heidelbergi Káté: 54. k.), éppen a gyülekezet istentiszteleti közösségét rendelte arra, hogy ott, akik összegyűlnek az ő nevében, az ő közösségében vele egészen egyedül együtt legyenek és őreá figyeljenek. A református keresztyén ember számára nélkülözhetetlen kuforrás, oázis az istentiszteleti alkalom, egyetlen hely, ahol úgy veheti át Istenből az ő megváltó kegyelmének drága adományait, mint sehol másutt. Itt és kizárólag itt vannak együtt azok, akik Isten megszólítására és hívására közös töredelmük és hitvallásuk egységes és egyakarátú összecsengésében erre az újra és újra kegyelmesen ismétlődő megszólításra közös vágyakozással várni és figyelni tudnak. Számukra az istentiszteleti alkalom megdicsőülés hegyén való táborozás, ahol a nélkülözhetetlen erőt és segítséget kapják minden más munkára is, amit az anyaszentegyház életében végezniük kell. A kívülállók előtt bizonyágtétel, szeretetmunka, misszió, stb., minden más munkája az anyaszentegyházunk csak ott nyer értelmet és jelentőséget, ahol a kulcszi közösség élete és jörendje, az istentiszteletnek látogatása, és azokon való odaadó részvétel, mint az anzaszentegyház legelső és leglényesebb funkciója, legfőbb gondját képezi a gyülekezet minden tagjának. Magánánálban vagy bibliáórán, betegágy mellett, vagy mindennapi munkánk közben is végezzünk keresztyén munkát, azaz megnyílhatjuk és meg is kell nyitnunk a magunk vagy mások szívét az Ige előtt, de olyan alkalom, ahol az egy hitet vallók közös hitvallása alázatos és boldog összecsengésben jut el Istenhez, s ahol Isten olyan egészen adja magát a hívők közösségének az ő élő Igéjében, Krisztusban, mint amilyen egészen és valóságosan adta egyszer testének megáldoztatásában, nincs más, mint a gyülekezeti istentisztelet.

Márészt azért is fontos tisztában lenni a gyülekezeti istentisztelet sorrendjével és alkatrészeinek jelentőségével, mert anyaszentegyházunk összes munkái és életnyilvánulásai között ennek az aktusnak, éppen fennebb vázolt különös jelentősége miatt olyan sajátosságoknak kell lennie, hogy legmegfelelőbben és legegységesebben fejezze ki a gyülekezet református keresztyén jellegét minden más istentiszteleti formától eltérően. Az anyaszentegyház örálloinak mindig elsőrendű kötelessége örködni afelett, hogy ez a sajátos református jelleg mindig élesen kifejeződjék az istentisztelet felépítésében.

Református keresztyén istentiszteletünk alkotó elemeiről beszélve, ezuttal a célnak megfelelően, minden különbözőbb elvi csoportosítás mellőzésével pontról-

pontra szólunk külön mindenik alkotórész jelentőségéről egészen röviden.

1. **Előfohász.** Az előfohász az istentiszteletre egybegyűlt hívek közös párszavas imádsága, amit az egész gyülekezet nevében a liturgiát vezető lelkipásztor mond mindenekelőtt. Az előfohász két igen fontos körülményre mutat rá: Rámutat először arra, hogy a gyülekezet önmagában önmagának elégtelen, azaz nem más, mint tehetetlen bűnösök serege, akik hallották ugyan Isten hívását, de önmaguktól önmagukban nem tudnak semmit kezdeni. Nincs semmi érdemük Isten előtt és nemcsak az istentisztelet áldásait, de még az éneklésre és imádkozásra szükséges erőt is tőle kéri. Ezért nincs ének előfohász előtt és ezért nem lehet istentiszteletet kezdeni előfohász nélkül. Másodsorban a gyülekezet oldaláról nézve rámutat az előfohász arra, hogy az istentisztelet nem egy ötletszerűen előálló valami, hanem egy pontosan megszabott időpontban kezdődő és végződő, egységes terv szerint elrendezett aktus. A templom csakie akkor válik valójában istentiszteleti helyé, amikor elhangzik benne a hívek együttes segélykérése, jelezvén ezzel azt, hogy az „összegyülekezés“ valóban megtörtént. Mivel pedig a gyülekezethez mindenki hozzátartozik, aki részt akar venni az istentiszteleten, nem lehetséges az, hogy csak az előfohász után lépünk be a templomba, hanem okvetlen jelen kell lennünk már az előfohász elhangzása előtt, hogy már az első imádság is készen találjon bennünket a gyülekezeti közösségbe való bekapcsolódásra.

2. **Bibliavolasás.** A bibliavolasásnak, amely mindjárt az istentisztelet elején az első ének után következik, három fontos vonatkozását emeljük ki: Egyik az, amellyel az előfohászhoz kapcsolódik. Az előfohász rövid segélykérő szavaira felcsendül Istennek biztató hangja, rámutatva arra, hogy az Ige nek ez a biztatása mindig és mindenütt ott van, ahol a segélykérés elhangzik. Továbbá: Felolvassuk Isten Igéjét mindjárt az istentisztelet elején, hogy mielőtt mi bármit is szólhatnánk, a mi bűnös ajkaink töredékes szavaival, halljuk magát Isten! A bibliavolasás ezért legfőképpen azt jelenti, hogy nem mi, hanem Isten az, akinek mondanivalója van hozzánk. Az ő mindenekelenti szuverén hatalma az egyetlen erő, ami áttöri a sötétséget és kijelenti nekünk a maga kegyelmét. Végül pedig fontos a bibliavolasás azért is, mert már jóelőre felhívja a figyelmet magára az ige-hirdetésre. Ezért csak olyan bibliai részt választunk felolvasásra, amely szoros kapcsolatban van az istentisztelet központi részével: az ige-hirdetéssel. Ezzel is igyekszünk biztosítani az istentisztelet egységét.

3. **Imádság.** Az istentiszteleten három imádságnak van helye liturgiánk szerint: 1. Bűnvalló és hitvalló imádság felolvasással egybekötve. 2. Profétai imádság. 3. Nagy imádság.

a) A bűnvalló és hitvalló imádság ismét abból a

sajátos református keresztyén gondolatból kifolyólag, amely az előfohászt is létrehozta, arra világít rá, hogy — bár Isten kegyelme alapján merünk az ő szavára félve és remegve felelni — mégis első gondolatunk a *magunk semmisségének és nyomorúságának a megvallása*. Sokat lehetne arról beszélni, hogy ez a felfogás, különösképpen ma, mennyire ellenszenves a világnak és a világnézeti, filozófiai és vallási ellenvélemények sokaságával kell küzdenie ennek az igazságnak a fenntartásáért, de itt ismét csak azt kell hangsúlyoznunk, hogy istentiszteletünk rendje *nem emberi véleményeken, hanem Isten Igéjén* alapszik és enélkül a földre sujtott alázat nélkül református keresztyén ember nem állhat meg a szent és igaz Isten előtt, aki „megemészlő tűz a bűnösnek.” Ha az imádság Istennel való beszélgetés, úgy bizonyos, hogy ez a mi részünkről kizárólag ezen a hangon kezdődhetik. Miután hallottuk Isten szavát, mint az ő kegyelmének biztosítékát, a mi imádságunk csak erre adott felelet lehet és ezt a feleletet nem lehet más hangon, mint a bűnbánat hangján kezdeni, különben okvetlen felfuvalkodottakká válunk Istennel szemben. Isten szavára azonban nemcsak bűnvallással felelünk. Éppen az ő szavának, Igéjében hozzánk küldött izenetének következménye az is, hogy *feleletül megvalljuk a mi hitünket*. A hitvallás is épűgy, mint a bűnvallás felelet Isten Igéjére, csak hogy, míg a bűnvallás az első pillanat döbbenet és félelme azon, hogy hogyan mertünk a dicsőséges Isten előtt megállani és fájdalmas ráeszmélés arra, hogy semmi jó és Istennek tetsző nincsen bennünk (Heid. Káté: 5–8. k.), addig a hitvallás arról szóló bizonyágtétel, hogy *mit jelent számunkra Istennek kegyelme*, hogy minden elesettségnk dacára is megértettük, hogy Isten megemészlő tűz ugyan annak, aki felfuvalkodott, de kegyelmes és irtalmas Isten a bűneit megismerő ember számára. Tehát a *hitvalló imádság alapja is Istennek Igéjében kijelentett akarata, mely által a bűnöst megakarja tartani*. (Ezék. 33: 11) Ezért valljuk, hogy a református keresztyén ember hite nem emberi elképzeléseken alapszik, hanem *Istén elhívásán*. A hitvallás boldog és örömteljes bizonyágtétel amellelt, hogy mégis van megtartás és erő a mi számunkra éppen akkor, amikor beismerjük erőtlenségünket. (II. Kor. 12: 9–10.)

A bűnvalló és hitvalló imádság egyetemes, állandó, kötött imádság, amelyben egyformán vallja meg bűnét és hitét egyházunk minden tagja. Az imádság *szövege* a multba gyökerezik, hogy általa szoros közösségünk legyen ne csak az egyház ma élő tagjaival, de a láthatatlan anyaszentegyház nagy seregével is.

A hitvalló és hitvalló imádság után *bűnbocsánat* és *feloldozás* következik egy, a Szentírásból vett állandó Igével. A feloldozás ismét Isten kegyelme válasza és biztatása a mi gyenge és töredékes emberi szavainkra. Sohasem maradhat el, mert a bűn- és hitvallásnak külön kinyilvánított *megpecsételése és jóváhagyása*.

b) *A prófétai imádságban hálát adunk Istennek életünk megtartásáért, a gondviselésért és a Krisztusban megjelent kegyelemért*. Hitünk szerint, igaz, hogy a keresztyén ember minden tette, egész élete hálaadás, mégis kell lennie egy olyan alkalomnak, amelyet a gyülekezet közösségében arra szentelünk, hogy öntudatos beszéddel *mondjuk is el* hálánkat Istennek, hogy így még bizonyosabbakká legyünk Isten szeretete és kegyelme fölül. De sohasem szabad elfelejteni, hogy az imádságban elmondott hálaadás *csak egy része* egész életünk hálaadásának (Heid. K. 116.) és csak úgy igazi hálaadás, ha életünk vele összhangban van.

Másik mozzanata ennek az imádságnak az igehirdetés áldásaiért való könyörgés. A kérés és könyörgés szintén hozzátartozik az imádsághoz. De itt, ebben az imádságban csupán egy dologra összpontosítjuk kérésünket. Ezen a ponton jut el oda az istentisztelet, amikor már csak egy ének választ el az igehirdetéstől és itt látnunk kell, hogy nem elég csupán figyelmünket erre a legfontosabb dologra irányítani és különösképpen nem elég, sőt nem hasznos a prédikáció elé csupán emberi kíváncsisággal és kicsinyes bírálgatások reményében tekinteni, hanem tudnunk kell, hogy Isten az Ige

hirdetése által minket az ő legdrágább javaiban, *megváltó kegyelmének* megfizethetetlen áldásában akar részesíteni és ezt kérünk is kel tőle. Igaz, hogy Isten mindig készen tartja az ő lelki ajándékait, de csak azok számára, *akik azokat tőle hittel kérik*. (Heid. K. 120. k.) Emellett *meg is parancsolta*, hogy kérjük tőle. (Mt. evg. 7: 7–12.) Enélkül az imádság nélkül nincs áldás az igehirdetésen, mert nincsenek *nyitott szívek* az Ige befogadására.

c) *A nagy imádságban hálát adunk az elvett áldásért*, könyörgünk az Ige gyümölcsözővé tételéért, egyházunkért, gyülekezetünk tagjaiért és azok mindennemű szükségéiért. Ez az imádság összeköt bennünket egyfelől az Igével, másfelől felhívja figyelmünket arra, hogy mi a kapcsolat Isten és a földi élet dolgai között. „Minden teremtmény az ő kezében van.” (Heid. K. 28. k.)

4. *Igehirdetés*. Az istentisztelet az igehirdetésben jut el a legfontosabb mozzanathoz. Itt történik meg végre az, hogy Isten a tiszta, *fogalmi formákba öntött mindenkorai emberi beszédben szól a gyülekezethez*. Ez mindenek előtt, mindenek felett: *Kegyelem*. Az a kegyelem, aminek bizonyosága és előhírnöke volt már a biblia-olvasás és aminek alapján létjogot nyer az istentiszteletnek minden más pontja is. Erre a kegyelemre néz, mint központi gondolatra az istentisztelet minden legkisebb mozzanata is. Mi megszoktuk azt, hogy az igehirdetésben legtöbbször *emberi beszédet* hallgassunk, amelynek mottója, vagy legjobb esetben témája a felolvasott Ige gondolata. Református keresztyén gondolkodás szerint az igehirdetésben *mindig Isten szól* hozzánk az emberi beszéd szavaiban. Ez egyáltalán *nem természetes* dolog, sőt éppen olyan valami, ami a természetes emberi gondolkozással ellenkezik. De éppen ez a csoda és ez mutat rá a *kegyelemre*, melynek törvényei mások, mint a természet vagy az emberi gondolkodás törvényei. *Mi azért hallgatjuk az igehirdetést, hogy lássuk meg: Hogyan tör be ez a kegyelem, mint a világ egyetlen legnagyobb csodája a mi bűnnel fertőzött világunkba és hogyan ragad magához bennünket, akik erre teljesen méltatlanok vagyunk, hogyan adja magát nekünk, hogy földhözköltöttségünkől kiszabadítson egyszer és tökéletes áldozatával, melyben egyszer önmagát egészen értünk, nekünk adta.*

Ezért az igehirdetés: *A világnak idegen beszéd*. És mégis éppen ezt az idegen beszédet kell az igehirdetőnek éppen olyan határozottsággal hirdetni, mint ahogy Isten maga indítja a lelkeket és a Vele való komoly leszámolásra. Ezért nem hirdetheti soha az igazi igehirdető a *saját véleményét és gondolatait* és ezért nem keresheti az igazi igehallgató az igehirdetésben a *saját hiúságának* legyezgetését, vagy kicsinyes *bírálgató igényeinek* kielégítését. Csak egy út van, amelyen az igehirdető járhat: Isten parancsának hűséggel engedelmeskedik, komoly felkészültséggel és Isten nagyságához méltó alázattal tolmácsolja Isten mondanivalóit. És csak egy út van az igazi igehallgató számára is: Alázatos bűnbánattal fogadja Isten ítéletét, hogy övé lehessen Isten megtartó kegyelme is. Ezt keresi és ezt várja a prédikácótól és ebben a vágyakozásban fogadja el Isten parancsát és megbízásait a mindennapi életre, ahol bizonyágot kell tennie arról, hogy a csodálatos és különös isteni beszédet megértette az Isten különös kegyelme által.

5. *Ének*. Az istentiszteleten elhangzó énekek: *imádságok*. Minden ének a maga helyén *bűnvalló, hitvalló, hálaadó vagy segélykérő* imádság. Az ének a gyülekezet állandó, kötött imádsága, ami klasszikus formában fejezi ki a gyülekezet hitét és szükségét. Az, ami az éneket megkülönbözteti az imádságtól, az, hogy megakadályozza az istentisztelet külső formájának monotonitását, hangulatossá, változatossá, élénké teszi az istentiszteletet és az elfáradt figyelmet pihenteti, felüdíti. De főképpen: mint az imádság, úgy az ének is *gyülekezeti aktus* és csak akkor ér valamit, ha abban az egész gyülekezet egyformán tevékeny részt vesz. Alig van szomorúbb jelenség, mint az, ha valaki imádság vagy ének alatt jobbra-balra nézelődik és zavarja az istentiszteletet, ahelyett, hogy résztvenne a közös ének-

ben és imádságban.

6. *Úri imádság.* Az Úri imádság, mely az istentisztelet végén, a nagy imádság után közvetlenül hangzik el, mint Krisztus drága adománya, mindenkor felhívja figyelmünket Őreá, kinek kegyelméből szabad imádkozunk, továbbá arra, hogy milyen az *igazi imádság* és végül összeköt bennünket mindazokkal, akik *Krisztus nevében* keresztteltek és ezáltal erősíti a láthatatlan anyaszentegyház seregének összetartását és biztosít annak diadaláról.

7. *Hirdetések.* A hirdetések *adminisztrációs, anyagi,* de sokszor *lelki* kérdésekre hívják fel a gyülekezet figyelmét. A hirdetések egyfelől arra mutatnak rá, hogy a gyülekezet minden gondjában *egy,* tagjai egymásnak *testvérei, köztük van* egymás minden ügyéhez, mely az anyaszentegyház előhaladását és az Isten országa dicsőségét munkálja.

Másfelől pedig ráirányítják a hirdetések figyelmünket arra, hogy Isten országa lelki ország ugyan, de a látható anyaszentegyház földi dolgai is hozzátartoznak életéhez és nem különbösek számára, sőt az egyházban minden Istennek uralma és rendelkezése alatt áll. Az adakozásra való felhívás elsősorban erre int bennünket, amikor nemcsak *hátlára* akar indítani Isten jótéteményéért, hanem főképpen el akarja velünk fogadtatni a keresztyén sáfárság gondolatát, mely szerint mindenünkkel Istennek tartozunk.

8. *Áldás.* Az áldás ismét *Isten szava,* mellyel a lelkipásztor beszédén keresztül ő maga zárja be az istentiszteletet. Mi lehajtott fővel és boldog örömmel halljuk még egyszer az *Ige és Kegyelem* szavát, ami összegyűjtött és áldásával el is bocsát a gyülekezet közösségéből, hogy szüntelen áldásaira és jótéteményeire emlékezzünk.
Nagy Zoltán.

Sákramentumos istentiszteleteink.

1. A sákramentum szó eredeti jelentésében „bizonyos szent eszközökkel végrehajtott szent cselekmény” jelent, amely közösségbe, illetve szövetségbe juttat Istennel. A sákramentum azonban jelenti magát azt a *szent jegyet,* amivel Isten láthatóan is kiábrázoltatja a láthatatlant, amivel *megpecsételi* az ő bűneink, dacára velünk kötött örökkévaló szövetségét.

A mai ember különösképpen ragaszkodik a *vizuális megértéshez.* Nem elég számára a szó, még a legszebb szónak sem az ereje, és a hangközelhözás technikája ma kibővült, és az ember azon fáradozik, hogy miképpen lehetne a képközelhözás technikáját tökéletességre vinni. A sákramentum nem egyéb, mint Isten zengő, kijelentő, minket hívó, minket kereső, minket megítélő, rajtunk kegyelmező láthatatlan szavának olyan érzéki jegyekkel, olyan képpel való ábrázolása, hogy mindenki megértse, hogy élete büntől szennyezett, „még kisgyermeki ártatlanságában” is, hogy mindenestől fogva halott a bűn karmában, és hogy újjá kell születnie, Krisztus vérével kell megmosatnia (kereszttség), és hogy megértse, hogy a maga erejéből hiába fáradozik azon, hogy megszabaduljon, hogy kirtartson Isten mellett, hiába akar igazságos és jó lenni, képtelen erre; csak a Krisztus egyszer elvégzett, de tökéletesen végrehajtott áldozata, halálba, sírba hulló élete lehet elégséges zálog Isten előtt arra, hogy a bűn hatalma és a halál ereje ne örök hatalom és végnélkül való erő legyen az ember leigázásában (úrvacsora). Isten különös kegyelme, kegyelmének látható, érzéki, tehát az ember világához és képeihez alkalmazkodó jegye, „*szent televízió*” a sákramentum Isten újjászült és megváltó beszédéről.

2. Úgy a kereszttség, mint az úrvacsora *istentisztelet.* Isten tisztelete az, amit elsősorban kell hangsúlyoznunk benne. Benne és általa Istenre tekint a lélek, az egyiknél különösképpen a hálaadás, a másiknál a bűnbánat tekintetével. Mind a két sákramentum kiszolgáltatásának a testvéri közösségben, tehát az Isten kérdéseire igen-nel — hittel — válaszoló lelkek közösségében kell végbemennie. Mert

mindkét sákramentumos istentiszteletünk középontjában a *látható Ige* mellett a *hitvallás* is helyet foglal. Isten kegyelmének nyilvánvaló jeleit *látva,* a lélekben szükségképpen a hitvallás szent öröme gyúl lánggra, mert érzi, hogy a látható jegyekben Isten nemcsak önmagáról, de az emberről, az ő gyermekéről, az újjászületés áldásával elpecsételt (kereszttség) és a bűnbocsánattal meggyógyított (úrvacsora) tékozló fiáról is bizonyosságot tett. Mind a két sákramentumos istentiszteletünk *gyülekezeti aktus,* „az Úr anyaszentegyházának” közösségében végbenemő szent cselekmény, amelyben nemcsak a liturgus, a lelkipásztor, de az *egész* gyülekezet tevőlegesen résztvesz a keresztelés istentiszteletében a hitvallással és a hálaadó imájával, az úrvacsora istentiszteletében a bűnvallással, hitvallással és *mindkét* szentjegy vételével.

3. A kereszttség mindjárt első megjelenési formájában világosan utal a fent elmondottakra. *Péter,* az első pünkösd napján így szól a gyülekezethez: „Térjete meg — tartsatok bűnbánatot a szó eredeti jelentése szerint! — és keresztelkedjete meg mindnyájan a Jézus Krisztus nevében a bűnök bocsánatára és veszítete a Szentlélek ajándékát!” (Ap. csel. 2:38.) A „név” személyt jelent, azaz Jézus Krisztus személyiségébe és életébe való személyes eljutást jelent a keresztelés. Ez a „be-jutás” annyit jelent, hogy ki-jutunk a Sátán hatalmi bűvköréből azáltal, hogy a Szentlélek által életközösségbe kerülünk Krisztussal. A keresztelés lemosatása nemcsak annak, ami bűn, hanem annak is, amit az ember jónak hitt (a kisgyermek ártatlan!). A bűnbánat, mely előfeltétele a kereszttségnek, mégis *céllá* lesz, mert a bűnbánat annyit jelent: mint visszatérés, hazatérés abból a világból, amely minden vonatkozásában az eredendő bűn átoköröksége folytán az Isten ellen való szüntelen lázongást jelenti. A keresztelés olyan ruhába való öltözést jelent (Gal. 3. 27.), mely a kegyelem valóságát borítja testünkre, lelkünkre. „A keresztelés — mondja *Barth* — a kegyelem valóságának hirdetése”, azaz Isten jóságából való újjászületés, mely

nemcsak a Főhöz, Krisztushoz visz közel, hanem a testhez, az anyaszentegyházhoz is. És itt értjük meg, hogy a keresztelezés istentisztelet, azaz a gyülekezet közösségében kell végbemennie. *Nem névadás* — a keresztelezt már nevében szólítja a lelkipásztor! —, hanem a gyülekezet színe előtt lefolyó *jegvközlés, elpecsételés* a Szentlélek ajándékainak vételére. Az egyházba, azaz Krisztus testébe való beiktatódás a Szentlélek vételének záloga is, mert jelenti, hogy többé nem vagyok „magánosságba vesző bűnös, hanem újjászült bűnös“ (*Tavaszy*), aki éppen a Krisztus testébe, az anyaszentegyházba való beiktatásom következtében a Szentháromság Isten tulajdona lettem. A keresztség annyit jelent, amennyit Krisztus a gyülekezetnek jelent! Istennek hatalma van arra — mondja *Luther* —, hogy kihámozza magát Igéjéből és Sákramentumából és mi csak a burkot, a külsőjét, a héjját kapjuk. Ma úgy tűnik, mintha a keresztelezés istentisztelete csak ennek a külső buroknak fogvatartása akarna lenni, éppen ezért a keresztségben adott kegyelmi jegy a kegyelem nyilvánvaló pecsétje, illetve az ebben adott isteni megszólítás, de még ennél is több, isteni meglátás, amely meg kell találja és el kell foglalja újra azt a méltó helyet — istentiszteleti karakterét —, amit bűneink következtében elvesztett. A keresztelezés istentiszteleti karaktere abban lesz nyilvánvaló, hogy mi, a gyülekezet, hitünkkel teszünk bizonyosságot arról, hogy Isten kegyelmi ígérete igaz, megmásíthatatlan valóság, hogy a keresztségben valóban a Szentlélek-Úristen kegyelme közöltetik, hogy „az újjászületés feredője“ valóban a gyülekezet hitében adott olyan szent lehetőség, olyan sákramentum, amely (a megkeresztelt gyermeknek) az Második Ádámba, Krisztusba való beoltatását és a Szentháromság-Egyisten nevére való beírását jelenti. A keresztség útlevél a bűn világában — a születéstől halálig terjedő életben —, melyre a gyülekezet hite, hitének istentiszteleti közösségben is jelentkező megvallása üti reá azt a vizumot, mely — konfirmációban való átpecsételéssel, megújítással — a gyülekezeti közösség áldásai, az anyaszentegyház bűnnel való győzelmes viaskodásai között újra és újra megnyitja számomra azokat a határsorompókat, amiket a bűn állított életem útjaira.

4. És ha a keresztség útlevél a bűn határainak keresztyén-közösségi-hit határátlépő vizumával ellátva, akkor az úrvacsora sákramentuma pecsét ezen az útlevélen, mely olyan örvényűvé teszi útvelemet, hogy az örökkévalóság határsorompói nyílnak meg számomra. Mert az úrvacsora szereztetésével Krisztus nem problémát adott tanítványainak és minden embernek, amelyen folytonosan tusakodniok kell, hanem segítséget nyújtott benne az életre és a szolgálat számára. Az úrvacsora sákramentumát az élet oldaláról kell megérteni. Krisztus általa azt mutatja meg, hogy az ő váltságáldála következtében a bűn és a halál legyőzött hatal-

mak és mint ilyenek, csak az idői lét akadályai, de hatásuk és birodalmuk nem terjed át az örökkévalóságba.

Az úrvacsorában Krisztus személyes jelenlétét ígéri a tanítványoknak. Olyan közel jön benne minden hívő emberhez, mint amilyen közelült hozzájuk annál az utolsó vacsoránál. Az úrvacsora eredeti jelentése magyarul „ünnepélyes étkezés-vendégeskedés“. Krisztus az úrvacsorában a gyülekezet számára a testvéri közösség ünnepét is adta, sőt ezt adta első sorban. Itt, az Úr asztalánál hullanak le az egyébként meglévő válaszfalak, mert itt bűnös emberek és pedig bűnösségüket öntudatosan látó testvérek vannak együtt. Az úrvacsorai istentisztelet az emberek testvériségének kifejeződése. Az úrvacsorai istentiszteletben Krisztus gyógyító csodával, csodálatos gyógyítással hatja át a lelkeket. A csoda abban nyilvánul, hogy a bűn, mely máskor elválasztja az embereket egymástól és az Istentől, itt éppen ennek a mindenkét átható és mindenkit kísértő bűnnek a megbánásban — Istenhez való visszatérésben! — jelentkező közösségi, azaz minden lélekre egyformán ráillő ténye testvéri közösséget eredményez. Ez az a „jelenlét“, amit Jézus megígért és amellyel valóságosan ott van ebben a testvéri közösségben. Az úrvacsora a gyülekezet családi ünnepe, amikor „egy kenyér és egy test vagyunk sokan“ (I. Kor. 10:17), amikor boldog hitvallás száll a lélekből Isten felé, „hiszszük és valljuk, hogy mindenestől fogva bűnösök, halált érdemlők vagyunk, de örvendező lélekkel teszünk bizonyosságot arról, hogy az, aki itt ül ennek a lelki asztalnak fejénél, a mi Fejünk, az Úr Krisztus, tökéletes áldozatával tökéletesen megsemmisítette a bűn és halál hatalmát és ezért ígérjük és fogadjuk, hogy örömmel, hálából öneki élünk“. Eucharistia az úrvacsorai istentisztelet, azaz ünnepélyes hálaadás azért az égi békéért, ami úrrá lesz a testvérek közösségében, amikor maguk előtt kiabrázolva láthatják, testi szájukkal vehetik Istennek kegyelmi jegyeit és hitükkel odajáruhatnak az Úr királyi széke elé a bűnbocsánat és az örökkévaló élet ajándékait megköszönni.

Ebben a közös hitben az Úrral való egyesülés a gyülekezet szeretetközösségének megnyilvánulását is jelenti. Akik a Fővel egyesülnek, azok egymással is egyesülnek. Annál is inkább, mert az úrvacsorában Isten valamenynyünk előtt megnyitja az ég ajtaját — írja *Kálvin* — és afelől biztosít, hogy egyik vagyunk a mi Urunkkal, a Krisztussal, rávilágít arra, hogy közösségi életben, testvéri közösségben kell élnünk és az életünkben egymás iránti cselekedeteinket és gondolatainkat az az érzés kell vezesse, amelyben voltunk az Úr asztala körül. Ezért mondtuk előbb, hogy az úrvacsora sákramentumát az élet oldaláról kell szemlélni: az úrvacsorában közösségi, testvéri elkötelezés van az emberi oldalon Isten és embertársaink felé. Egy életre szóló elkötelezés. Mert

A református temetés.

Sokan nincsenek megelégedve a református temetés szertartásával. Nemcsak máshitű testvéreink ajkáról hallunk gyakran hol gúnyos, hol lekicsinylő, hol pedig csodálkozó szavakat „dísztelen” temetésünkkel szemben, — hanem híveink is sokszor szeretnének sokmindent másképpen, mint ahogy van.

Azt mondják: nem elég az, hogy a megboldogultat összes létező és nemlétező érdemeivel együtt olyan gyorsan „elintézzék” az egyház. Sokszor egyenesen „elprédálja” a lelkipásztor a halottat, olyan rövid beszédet mond felette. Bezeg a máshitűeknél sokkal szebb, cifrább minden. Nálunk meg még a halottaknap kiállítását is ellenzik és bűnnek tartják a halottért mondott imádságot.

Ennek a beszédnek, ítékezésnek nehéz ellentmondani. Nem azért nehéz, mert igazság van benne, hanem mert a tévedés sokkal mélyebben, a gyökérférdekeknel van és azokat nehéz mindegyre újra tisztázni. Egy cikk keretében mégis csak többet tehetünk talán. Nézzük azért most meg, hogy: református hitvallásunk alapján mit kell tudnunk 1. a halálról, 2. a temetésről, 3. ezeket szem előtt tartva, milyenek kell tehát lennie a református temetési istentiszteletnek?

1. Mit tanítanak hitvallásaink a halálról? — Azt, amit a Szentírás. Azt, hogy a hívő, Krisztusban megváltást talál emberre nézve a halál „nem bűneinkért való megfizetés, hanem csak meghalás a bűnre nézve és általmenet az örök életre” (Heidelbergi Káté 42). Viszont a hitetlen, Krisztus váltságát visszautasító szívre nézve megmarad a halál „a bűn zsoldjának” s ők „egyenesen a pokolba vettetnek, ahonnan az istentelenek elől nem nyílik fel a kivezető út, az élők bármilyen mű szolgálatait sem” (II. Helvét Hitvallás XXVI. 3). De a hívő lélek számára is egyetlenegy utat ismer csak hitvallásunk épúgy, mint Bibliánk, — ezért mi „azt hisszük, hogy a hívők a testi halál után azonnal Krisztushoz költöznek, annál fogva ők teljességgel nem szorulnak az élőknek a holtakért való tisztességtételeire vagy könyörgéseire, általában semminemű szolgálataira (II. Helvét Hitvallás XXVI. 3).

Akinek a tanítás bizonyosságára bibliai Igére van szüksége, az nyugodtan elolvashatja az egész Szentírást, különösen annak újszövetségi részét. „Gyengébbek kedvéért” pár nagyon szembeűfő helyet meg is jelölhetünk: János 5, 24; Filippi 1, 23; Róma 6, 23; Lukács 16, 22—23, 26; János 10, 28; 11, 25—26; Róma 8, 38—39 stb., stb. — Arról viszont a Szentírásban, az imádságoknak ebben a könyvében egyetlenegy helyen sem olvassuk, hogy (mindezen ígéretek és bizonyosságok ellenére) valaki halottért imádkozna vagy közbenjárna.

2. Fenti bibliai tanításból egészen világosan következik egyházunk hitvallásának állásfoglalása a temetéssel kapcsolatban. Minden külön kommentár nélkül idézzük tehát a II. Helvét Hitvallás egyszerű és tiszta szavait:

„A hívők teste, mint a Szentlélek templomai, melyek — amint helyesen hisszük — az utolsó napon fel fognak támadni, a Szentírás parancsolata szerint tisztességesen és babonáskodás nélkül temetendők el; egyszersmind azonban tartozunk az Úrban boldogult elhunytakról tisztességesen megemlékezni és hátramaradt övéik, nevezetesen özvegyeik és árváik iránt a kegyelet minden köteletségét teljesíteni. A holtak körül való másnemű gondoskodásról nem tanítunk...”

Helytellenitjük azok eljárását... akik a holtakkal szerfelett és fonák módon foglalkoznak, akik a pogányok módjára halottaik felett jajgatnak (a mérsékelt gyász, melyet az apostol szintén megenged [I. Thess 4, 13], nem rosszaljuk és embertelen dolognak ítéljük, ha valaki éppen semmi fájdalmat nem érez), továbbá a halottakért áldozatokat visznek és bérért bizonyos imádságokat mormolnak el, abban a téves hiedelemben lévén, hogy ilyes szolgálattal... megszabadítják övéiket azoktól a kínoktól, amelyekbe azok a halál folytán jutottak.” (XXVI. rész 1, 2.)

Talán annyit említünk még meg itt, hogy a tisztító-tűzről (amellyel más felekezeteknek temetéssel kapcsolatos szertartásai többé-kevésbé összefüggnek) a Szentírás nem tud és nem tanít semmit. Hitvallásunk szerint ez a tanítás „ellenkezik ezzel a keresztyén hittel: Hiszem bűneimnek bocsánatát és az örök életet”; továbbá ellenkezik a János 5, 24; 13, 10 helyeken mondott Krisztusi tanításokkal és a Krisztus vére által való tökéletes megtisztulás szentírási tanításával (lásd pl. Zsid. 10, 14). A „sátán gúnyolódásai, cselei és csalásai” közé számított szellem-megjelenésekkel is foglalkozik még hitvallásunk, „melyek az igaz hitet fel akarják forogni és kétségessé tenni”: ezt az Úr által mindenkör megillott, átkozott bűnt természetesen a legmélyebben elítélve.

3. A fentiek alapján kell tehát nekünk megítélnünk, hogy milyen kell, hogy legyen a református temetés? Azt hiszem, így már nem olyan nehéz a dolog.

Először is világosan látjuk, hogy a temetésnek a megboldogult lelkéhez semmiféle köze nincs. Az a lélek immár egyedül Istennek hatalma alatt áll; már meg is ítélte. Emberi szó és ima, áldás és átok nem változthat már örökkévaló sorsán, — még kevésbé emberi cselekedet.

A temetés a hívők teste nek, a Szentlélek eme — egy időre elhagyott — templomainak nyugalomra helyezése a feltámadás napjáig. És Isten szent Igéjével való erősítése és vigasztalása mindazoknak, akik szívüknek egy darabját vitte magával a Krisztushoz költözött lélek.

Az egyház feladata tehát (mert a testnek nyugalomba való helyezéséről nálunk gondoskodnak) a gyászoló közönségnek szóló igehirdetés. Ennek — ha valóban Ige az, amit a lelkipásztor hirdet — nem a halotthoz és nem is a halottól szólónak kell lennie: hanem szólnia kell az elaludt Testvér életében megjelent isteni kegyelemről és a halált legyőző Krisztus hatalmáról. Ahol ez az Ige hirdetik: ott a lelkek többet kapnak, mint akármilyen ceremóniákkal megakart temetési szertartásnál; ahol pedig nincs meg ez: mit használ ott a ceremónia? Imádkozni sem a halottakért szokott a református lelkipásztor (gyanús a reformátussága annak, aki ezt teszi), hanem a gyászolóért, akiknek olyan nagy szüksége van a Vigasztalóra — és a kegyelemért, amely által megláthatjuk a szabadulást „e halálnak testéből” „a mi Urunk Jézus Krisztus által.”

A sírnál első szó Isten szava kell, hogy legyen: a feltámadás hirdetésének áldott Igéje. A mi feleletünk pedig nem is lehet más erre, mint az apostoli hitvallás hívő lélekkel való elmondása. A lélek önkéntelenül fel-emelkedik a porból, ha az egyre diadalmasabban csengő szavakon át el tud jutni az utolsó bizonyosságig: „Hiszek... örök életet. Amen.”

Egyházunk istentisztelete az áldással véget ér. A búcsúztatók igen sokszor disszonáns hangjait, ha csak lehet, kerüljük; a cigányzenét hagyjuk a cigánytemetésekre. Ne akarjunk többet hallani, többet kifejezni Isten Igéjénél és hitünk bizonyágtételénél.

Mindazt, amit eddig mondtunk, abban szeretném összefoglalni, amit nemrég egy református lelkésztestvérünk gyásztól tolmácsoló gyászjelentéséből olvastam. Ez a gyászjelentés e szavakkal végződött:

„Erős bizodalomunk van, hogy a bűnért való engesztelő áldozatot Krisztus a keresztfán helyette is, érette is bemutatta.” Sipos Géza.

A vallás a becsületesnek két nagy előnyt szerez: életében háborítatlan békét, halála óráján boldogító reményt.

Plato.

Igehirdetés a francia pusztai egyházban.

A nantesi ediktum visszavonása után, 1685-től 1787-ig a francia reformátusok egészen törvényen kívüli helyzetben éltek. Mindenféle református istentisztelet szigorúan tilos volt; az országban ref. alattvalót jogilag nem ismertek. Mindenkit hivatalból katolikus vallásúnak tekintettek. Aki tiltott ref. istentiszteleten vett részt, élelfogytiglan gályarabságra ítéltetett. A ref. lelkészek büntetése a halál volt; felakasztották vagy agyonlőtték őket.

A reformátusok azonban hősiessé dacoltak a szörnyű törvényekkel s megszervezték az ú. n. pusztai egyházat. Ez az egyház száz éven át megtartotta őket. Minden református vidéken tartottak istentiszteleteket. Mivel pedig az összes ref. templomokat annakidején lerombolták, istentiszteletüket a lakott helyektől messze, erdők eldugott tisztásain, pusztákon, hegyek völgyében tartották. Az istentiszteleti helyeket azonban gyakran kellett változtatni, mert amint a hatóság tudomást szerzett róla, katonaságot küldött a „tiltott gyülekezés” feloszlására és a résztvevők megbüntetésére. Így a pusztai egyház hívei állandó félelem közepette vehettek csak részt a pusztai istentiszteleteken.

A pusztai egyház igehirdetése természetesen nagyon különböző volt más, rendes körülmények között élő egyházak igehirdetésétől. A fennmaradt beszédekből megállapítható, hogy ezt az igehirdetést elsősorban a hit és erő jellemezte. Rabaut Pálnak, a legismertebb pusztai prédikátornak egész igehirdetésén látszik ez a két jellemző vonás. Beszédei egyszerűek, mindenki által könnyen érthetőek voltak. Erős hit, nagy szeretet, a dogmatikai kérdések tiszta, spekuláció nélküli kifejtése jellemzik valamennyit. Az összes prédikációk rendkívül logikusak; a hallgatóság előtt egyszerű szavakban — de mintaszerű logikával fejtették ki a hit-tételeket.

A pusztai gyülekezetek számára minden prédikáció egyuttal feleldhetetlen tanítás is volt. De lelkipásztoraik valóságos állandó halálos veszedelem árnyékában éltek. A hatóságok rájuk vadásztak leginkább; fejükre díjat tűztek ki. Mégis akadtak újabb és újabb „lelkészjelöltek” — proposants — akik vállalkoztak koruk legveszedelmesebb feladatára.

1752 október 25-én egy délfranciaországi völgyben két fiatal lelkészjelöltet szenteltek fel: Vernet Sándort és Rang Sándort. Utóbbinak Lajos nevű testvérét 7 évvel azelőtt végezték ki lelkipásztori tevékenysége miatt. A felszentelő lelkész Peyrot Péter volt, aki prédikációját Máté 10. r. 16. v. alapján tartotta. Beszédének itt közölt részlete bizonyítja, hogy Peyrot tudta az Igét híveinek aktuálisán hirdetni.

„Ime én elbocsátlak titeket, mint juhokat a farkasok közé”, — kezdte Peyrot az alkalmazást a két előtte álló lelkészjelölt felé fordulva. — . . . Semmi sincs ennél bizonyosabb; hazugság vádja nélkül mondjuk és kijelentjük ég és föld színe előtt: juhok vagyunk a farkasok között. Az a nép, amely között élünk bármennyit dicsekedhet udvariasságával és emberszeretetével — azért épen olyan kegyetlen velünk szemben és épen annyira szomjuhozza a mi vérünket. Papjai bármennyire is mondják magukról, hogy ők a boldogságos apostolok utódai — akik olyan szelidék voltak — bármennyire is mutatnak egy látszólagos szelidséget és úgy tesznek, mintha borzadnának a vértől és a mészárlástól, nem hihetünk nekik. Nézzük csak közelről őket . . . Oh adná Isten, hogy csalódjunk abban, amit mondunk . . . De míg annyi okunk van az ellenkezőre, míg szenvedéseink okozói dicsőítik magukat ezekért, hihetünk-e mást, minthogy olyanok vagyunk, mint a juhok a farkasok között? Oh hány és hány hang kiáltja ezt a mondatot felénk? Mit mond a félelem, amely elfogott minket ezért az istentiszteletért? Mit mond az óvatosság, mellyel eljárunk, hogy magunkat megőrizzük a veszedelmektől? Mit kiált felénk ez a hely, ahol vagyunk ebben az ünnepélyes pillanatban? Templom nélkül, kitéve a szél rohanásának, kényszerítve a lakott helyek

elkerülésére és az erdőkben, szörnyű sivatagokban való rejtőzködésre. Ezek a vad helyek nem azt kiáltják-e nekünk, hogy úgy tekintsük magunkat, mint bárányok a farkasok között, mert hiszen annyi aggodalommal kell menekülnünk előlük? Mit mond nektek ez a gyűlölet, melyet annyian éreznek velünk szemben olyanok, akiknek sohasem ártottunk? Mit mondanak azok a tervek és véres összeesküvések, melyeket napokint szönek a mi felfedezésünkre és elvesztésünkre? Mit mond — nem harminc ezüst pénz — de ez a hatalmas összeg (5500 arany), melyet a Judásoknak ígértek, akik elárulhatnak és kiszolgáltathatnak minket. Nemde megannyi hang, melyek mindenfelől kiáltják: Olyanok vagytok, mint a juhok a farkasok között! Mit mondanak nektek ezek a csapatok, akik mindenfelől kerülgetnek minket, mindig fegyverrel a kezükben készen arra, hogy ellenünk vonuljanak, mihelyt felfedezték istentiszteleti rejtekhelyünket? Mit mondanak nektek azok a rendeletek és törvények, melyek megtiltják és üldözőlté teszik a mi vallásunkat s amelynek tanítóit a súlyos bűnösök büntetésével sújtják? Nem olyanok-e ezek, mint a mennydörgés hangjai, melyek azt kiáltják, hogy mi olyanok vagyunk, mint juhok a farkasok között? Mit mondanak ezek a szerencsétlenségek, ezek a tragikus jelenetek, melyek közöttünk történnék? Mit mondanak ezek a csapatmozdulatok, ezek a tervek, melyeket a mi eliprásunkért dolgoztak ki? Mit mondanak ezek a golyóktól átütött holttestek, ezek a véres vesztőhelyek? Oh Istenem, mit mondanak ezek a megszüült lelkipásztorok, akiket lekasztáltak és legyilkoltak? Nem folytatom tovább . . . Túláságon is bizonyos, mi olyanok vagyunk, mint a juhok a farkasok között.

Mit akar ez mondani? Ti érzitek. Egy szent hagyaték van rálok bízva; meg kell őriznetek. Egy korona van a fejetekre téve; sohasem szabad engednetek, hogy azt elragadják tőletek.”

Bíró Sándor.

Egyházunk Munkája

Egyházunk első diakonissza-szentelése.

Rég nem tapasztalt meleg érdeklődés mellett történt meg egyházunk első diakonissza-szentelése Kolozsvárt e hó 11-én. Öt diakonissza testvér tizéves hűséges próbáideje alatt eljutott oda, hogy végleges diakonisszává való szentelését kérhette egyházkerületünk igazgatótanácsától. Az igazgatótanács e hó 10-én tartott gyűlése a próbatestvérek kérését elfogadta és őket az egyház első végleges diakonisszáinak nyilvánította.

Az első öt véglegesített diakonissza testvér: Lidia, Eszter, Katalin, Rozália és Mária testvér felszentelése nemcsak a diakonia, hanem egyházunk egész életének haladása szempontjából is fordulópontot jelent. Az eddigi három igazán református gyülekezeti hivatalnok: a lelkipásztor, tanító és presbiter mellett megjelent egyházunk munkamezején a negyedik hivatalnok: a női diakonus is. Az a tény, hogy tizéves próba után az első öt diakonissza testvér a szolgálatban való véglegesítést kérte és magát a végleges szolgálatra elkötelezte, Istentől adott drága jel amellelt, hogy egyházunknak ez a rége óta nélkülözött legújabb munkástársasága kiállította a kezdet legnehezebb próbáját.

A felszentelő istentiszteleten a szolgálatot dr. Tavasz Sándor püspökhelyettes, Csernak Béla királyhágó-melléki kerületi lelkész főjegyző és Vársárhelyi János püspök látták el. Előbbiek a prédikáció előtti liturgiális részt, utóbbi pedig az igehirdetést végezte II. Kor. 3:4—6 alapján. A tulajdonképeni fogadalmat alkalmával püspökünk figyelmeztette a jelölteket hivataluk komoly-

ságára, majd püspökhelyettesünk vette be tőlük az esküt. A fentnevezett egyházi előjárónk mellett Kádár Géza közlgyigazgató és Kiss Lajos, mint a legidősebb igazgatótanácsos-esperes részesítették diakonisszánkat a kézrátétel áldásaiban. Az istentisztelet püspökünk buzgó imádságával és áldásával végződött.

Istentisztelet után a diakonissza-intézet dísztermében díszközgyűlés volt. Dr. Bene Ferenc keblitandócsi elnök, egyházkerületi főgondnok súlyos betegségéből felépülve, ezen a gyűlésen jelent meg először az egyházi közéletben. Meleg szavakkal esetelte megnyitójában a diakonissza-intézet eddigi küzdelmeit. Az ünnepi intézetet előbb Vásárhelyi János püspök az erdélyi, majd Csernák Béla főjegyző, a királyhágómelléki egyházkerület egyeteme nevében üdvözölte. Püspökünk rámutatott arra a nehéz útra, amelyen a Nagy Károly püspökünkben megfogant tervből Makkai Sándor megvalósíthatta az első diakonissza-anyaházunkat. Csernák Béla üdvözítő szavai csak erősítették azokat a szilákat, amelyekkel a diakonia szolgálata a két kerületet összekapcsolta. E két üdvözlés után a brassói és bucaresti német diakonisszák kiküldöttjei üdvözölték anyaházunkat, majd a lelkész, tanári és tanítói értekezlet meleg üdvözlését tolmácsolta Kádár Géza, Nagy Endre és Kovács Lajos. E három üdvözlésben meglátszott, hogy a meglévő munkatestületek milyen fontosnak és szükségesnek látják a diakonisszák szolgálatát, milyen sokat várnak tőlük. Ezért a szolgálatért a lelkészek, tanárok és tanítók minden támogatást megígérték. Tárkányi György egyházközségi főgondnok a kolozsvári gyülekezet, Bedő Béla az árvaház és dr. Mester Gábor a kórház orvosai nevében üdvözölte a diakonissza-intézetet. Borbáth Dániel igazgató-lelkész válasza az üdvözlésekre, kiemelve annak jelentőségét, hogy az elhangzott meleg szavak mekkora támogatást jelentenek munkájuk végzésében. Öszintén el kell mondanunk, hogy rég nem voltunk olyan szintetikus, egyházunk minden munkáját egységesen mutató gyűlésen, mint ezen a díszközgyűlésen.

A gyűlés után a Szeretetházban bornélküli bankett, majd délután a Farkas utcai templomban templomi ünnepély volt. Csernák Béla és Borbáth Dániel igehirdetése, Farkas Jenő esperes liturgusi szolgálata és a diakonisszák többrendbeli szolgálata tette felejthetlenné a diakonissza szentelésnek ezt az alkalmát is.

A délelőtti istentiszteleten ismét felújultak bennem azok az ünnepi érzések, amelyeket legutóbbi püspök-szentelésünkön, Babos Sándor kibocsátásán és legutolsó telkesszentelésünkön alkalmával éreztem. Az igaz evangéliumi református szellem jelent meg az istentiszteleten és megéreztem a lélekszerint kibocsátás és felszentelés áldoit melegét. Ismét jelét adta az Úr, hogy hűségese irántunk és többre akar bennünket bízni. Ha mi ezt a többrebizó kegyelmet hittel ragadjuk meg és annak minden parancsát betöltiljük, Isten még többre bíz bennünket. Mi imádkozunk azért, hogy ebben a „még több“-ben benne legyenek azok az újabb diakonisszák, akik gyülekezeti szolgálatot fognak végezni és ebben a „még több“-ben benne legyen az egyházkerületi férfi diakonusképzőnk is. L. D.

Keresetek népet, mely teljesen híján van a vallásnak; ha általában találtok ilyet, bizonyosak lehettek afelől, hogy csak kevés fokkal áll feljebb az állatnál.

H u m e .

A katolikus orvosok szervezkedése. A róm. kath. Népszövetség nagygyűléseivel kapcsolatban a kath. orvosok is összefüvetelt tartanak Csikszeredán június 30-án. A megbeszélések során a vezető helyen a gyermektelenedés kérdése áll. Szerencsét kívánunk a kath. orvosok immár harmadik összefüvetelének. Vajjon a református orvosokról mikor érkezik hasonló híradás?

EGYHÁZ ÉS VILÁG

Az „Algemeen Weekblad“ 1939. áprilisi száma közli egy cikk keretében Barth következő szavait:

„Az egyház és az állam nem választható el egymástól, de ez a két rend mégsem egyeztethető össze. Nem szabad e tekintetben a katolikusok hibájába esni! Mit gondolsz, hogy Kálvin Genfben kálvinista politikai pártot szervezett? Sohasem gondolt erre. Előtte minden az Isten ígéjének mértéke alá esett, ez érvényesítette az egyházzal és állammal szemben. Épen most mondottad nekem, hogy a holland parlamentben négy protestáns párt foglal helyet. Nem mélyen elszomorító ez — magunk között legyen mondvá? Nem kell-e a kereszténynek mindent a Szentírás fényében látnia, ha egyuttal egy országot is kell kormányoznia — és nem kell-e a maga szerepét önmagától értetődően keresztényileg betöltenie? Vagy szükség van arra is, hogy pártjelvényt tűzzön fel? — eltekintve attól, hogy egy ilyen szétforgácsolódás az ellenfélnek erős fegyvert ad a kezébe és a református kereszténységet jogosan nevétségessé teszi. Tudják meg az én holland barátaim, hogy ez a súlyos veszedelem az ő országukat is veszélyezteti. Ne csak test szerint járjanak el és mondják: én kálvinista vagy: én lutheránus vagyok, hanem tudják meg, hogy mindnyájan Krisztuséi, akinek egyháza (és egyházában Ő, aki, amint annak feje, első helyen áll) komoly veszedelemben van. Legyenek azért okosak és éberek!“

Kereszt és horogkereszt.

Dr. Matthes Ziegler a „Nationalsozialistischen Monatshefte“ pártajó szerkesztője „Illuzió, vagy valóság a kijelentés gondolata és a mithos-hit“ címen egy brosúrát jelentetett meg, amelyben megállapításait és az egyház lényegének kelet-zsidó összetételét akarja kimutatni. Többek között ezt a 3 megállapítást szögezi le:

1. A keresztényen vallás-kijelentés beteges és illuzórius hittartalma kelet-zsidó. Ezért lényegében sohasem fog megfelelni az északi német lelki adottságnak. . . Ismét eljutottunk odáig, hogy az isteni ige hirdetője a nép előtt nem szükséges, hogy felszentelt lelkész legyen, hanem az a vezető, aki tettekkel és élete felkiálásával az élet törvényeinek és parancsainak engedelmeskedik.“

2. „Mivel mi az életben hiszünk, a halál épen emiatt nem tud megrettentetni. Mivel az élet értelmét magában az életben és nem mögötte látjuk, a pokol kínja és és a menny jutalma közömbösen hagy. Bennünk teljessé lett az az örömteljes bizonyosság, hogy gyermekeink verében, barátaink öntudatában és talán az egész nép emlékezetében tovább élünk. Egy ilyen hírnév és hasonló tisztelet úgy véljük az élet nyugtalan és örömteli természetét kedvessé teszi előttünk.“

3. „De hol marad akkor a hit? Hát nem ez az alapja minden kegyességnek? Ezzel kapcsolatosan meg kell tanulunk, hogy végérvényesen el kell tekintenünk az illuzórikus kijelentés-hittől, vagy a mágius démonfélemtől, amiben felnevelkedtünk. Az eszmét: a hitet és valóság nélküli, félsőtét kultikus esküformulák fölé kell emelnünk, hogy ismét lássuk azt a német és északi lélek eredetiségében: mint a hűséghez tartozó köteleységet. Ez a hűség-köteleység érvényesíti az életet, annak törvényeit és rendjét. . . A hűség-köteleység szimbóluma ma a horogkereszt. Elképzelhető-e a hitszimbólum, amely világosabban és többetmondóbban tud hidat verni a mithosz és a valóság közé, mint a horogkereszt? A másik (t. i. a kereszt) nem egyéb, mint bosszúság, életszimbólum, amely a halált legyőzte, de napóntek mindig újólag le kell győznie.“

Az egyházak helyzete Oroszországban.

Míg egyfelől az utóbbi időkben a különböző országok újságjai arról irtak, hogy Oroszországban a kereszténység iránt nagyobb megbecsülés mutatkozik, addig másfelől a harc hivatalos egyháziasság ellen erőteljesebben folyik. A legkedvesebb eszköz erre az adó-

prés. Ezt hovatovább mindinkább csavarják s a fizetés-képtelen egyházak egymásután kénytelenek bezárni kapuikat. 1937-ben 1100 ortodox, 240 róm. kat. és 61 protestáns egyház kellett működését beszüntesse ezen okból. 1938-ban az egyházi épületekre kirótt adót 120%-kal emelték, úgy, hogy a moszkvai kicsi egyház 15.000 rubelt kellett fizessen.

Az „Irenikon” folyóirat beszámol arról, hogy az Oroszországban ma még működő 3389 egyház 1938-ban 100 millió rubelt vett be adományokból, ajándékokból, gyertyák, liturgiái kenyerek, képek és keresztek elárulásából. 1936-ban ezek az egyházak együttesen 89 millió rubelt kellett adóba fizessenek. 1937-ben már 145 milliót, úgy, hogy az adó az összes bevételt messze felülmúlta.

Az istentelen szervezet 100 milliós államsegélyt élvez, amelyet az egyházi adózás bevételeiből fedeznek. Tehát az istentelen mozgalom egész propagandáját az egyház finanszírozza. — A hivatalos egyházra nézve az adóprés az egyházi adózás halálát fogja jelenteni. (Vagyis, amint egyszer már említettük, az egyházi adózás helyét a hivatalos nyugtázást mellőző önkéntes adományozás foglalja el).

Németország római katolikus ország.

Egy berlini ujság arról számol be, hogy Németország Ausztria, a Szudéta- és Memel-vidék bekebelezésének köszönheti, hogy protestáns államból — mert mind mostanig az volt — római katolikus állam lett. A nagy Németbirodalom lakosai közül — hozzászámítva Bohémia és Morvaország protektorátusainak lakosait is — 44 millió a római katolikus, míg 41 millió a protestáns egyházhoz tartozik. Ezeket az adatokat megerősíti a genfi ökümenikus sajtó hivatala is, mely a protestánsok számát a nagy Németbirodalom különböző részeiben együtt 41 millióra teszi.

Mivel a nagy Németbirodalom lakosainak száma ma jó 86 milliót tesz ki, a fentiekből nemcsak az következik, hogy a Harmadik birodalomban több római katolikus él, mint protestáns, hanem egyúttal az is, hogy a római katolikus lakosság abszolút többséggel is rendelkezik.

Mikor lesz vége ?

A hét nagy birodalom — Angolország, Egyesült Államok, a Szovjet-Unió, Németország, Olaszország, Franciaország és Japán — háborútélőkészítő kiadásai ebben a pillanatban már hatszorosára emelkedtek annak, amit 1913-ban, tehát a világháború előtt kiadtak. Ebből a Szovjet-Unió egyedül a hét ország összes akkori kiadásainak kétszeresét hordozza.

1938-ban Angliában és Olaszországban a polgárok bevételének csak valamivel kevesebb, mint 10%-a a fegyverkezést szolgálja. Németországban ez 15%-ra, a Szovjet-Unióban már több mint 20%-ra emelkedett. 1913-ban ezek mind 5%-alatt állottak.

A tengeri fegyverkezés hasonló áldozatot követel. A „Groene Amsterdamer” c. folyóirat egyik kiadványából arról szerzünk tudomást, hogy az 1922-i úgynevezett washingtoni flotta-egyezmény már csak történelmi kuriozitás, mivel Japán átlépte az akkor felállított határokat a 35.000 tonnát meghaladó hadihajók építésével, aminek szükségképeni és kiszámíthatatlan következménye az, hogy más nemzetek, sem Japán, sem egymás mögött maradni nem mernek.

Igy épített Amerika két gigantikus — 45 ezer tonnás — hadihajót, melyeknek egyike többé kerül, mint hollandiai honvédelmi költségvetés végösszege. A londoni flotta-egyezmény is hiábavalónak bizonyult. Minden ország maga állapítja meg építési tempóját és ezt olyan magasra emeli, amilyenre csak lehetséges. Ezenkívül Németország még két új 35.000 tonnás tenger-alattjáró hadihajót bocsátott vízre. Csak 1937-ben több mint 1 és félmillió tonna súlyú hadihajót építettek a világon. 1938 január 1-én Anglia, Amerika, Japán, Franciaország, Németország, Olaszország és a Szovjet-Unió együttesen 53 hadihajót számoltak, de 26 ezenkívül még épülőben volt. Egy hadihajó csaknem 100 millió holland forintba kerül! (Egy holland forint 70

lej, tehát 7 milliárd lej). A nevezett államoknak együtt 14 repülőtérral felszerelt anyahajója van, 13 új pedig most épül. Van 174 cirkáló-hajójuk és 40 cölöpközve áll. És így tovább.

A világháború óta Anglia több mint 15 milliárd holland forintot fordított csak a flottájára. (Ez összesen 1005 milliárd lei.) El lehet mondani, hogy Anglia 1919 óta óránként 10.000 holland forintot fektetett hadihajók építésébe. (Óránként 700 ezer leit.)

A fegyvergyárak nyeresége abnormális: 29—58% között mozog, míg a törvényes maximum pl. Amerikában 11.10%.

Az összes fentnevezett számok, amint az ismeretes, 1939 első hónapjaiban nem minden indok nélkül még magasabbra emelkedtek.

Azt a táplálékot, amit egy modern háborús apparátus munkája fel fog falni, nem lehet kiszámítani. Egy második világháborúban sokféle gigantikus méretű lövedéket fognak kilővöldözni, többet, mint az elsőben. Pedig a francia ágyuk már 1917-ben 33 millió lövedéket használtak el az Aisne melletti csatában, holott ez már négyeszerese volt annak a mezőnyre bocsátott municiókészletnek, amely fölött az ország 1914-ben rendelkezett . . .

Hová jutunk így? A gondolat, mely ezzel együtt rohan, meggondolkozásra késztet. . . — K. A. S. —

Turóczy Zoltán.

Május hó 16 án iktatták be a tiszai magyar evangélikus egyházkerület új püspökét, Turóczy Zoltán nyiregyházi lelkészét. A beiktatást megelőzően a Magyar Értelőd a magyarországi protestáns egyházak hivatalos közlönye, munkatervére vonatkozó sajtónyilatkozat kért a belmissziói szolgálatban nagy névnek örvendő új püspöktől. Az értékes nyilatkozatból kiragadjuk a következő részeket: Nem mi jutunk közelebb Krisztushoz, hanem Krisztus jön hozzánk. A hívő tudja és hiszi, hogy Ő igralomból lehajol és közeledik . . . Nekünk, magyaroknak éppen a legutóbbi eseményekben erre csakugyan szemléltető példát adott Krisztus és aki ezt nem látja, annak egyszerűen nincs szeme a látásra. Látnunk kell és éreznünk ezt a „megváltó közelséget” éppen most, amikor emberek és közösségek naponként csödbejutnak. Minden nap ilyen „meglátogatási idő” és minden nap megoldási lehetőség. Világosan érzem, hogy nagy lelki ébredések kapujában állunk . . . Az egyház maradjon egyház, az állam maradjon állam! Az egyház ne akarja járszalagjára fűzni az államot, az állam pedig ue akarja politikai székértelődjává alacsonyítani az egyházat . . . az állam és az egyház nem élhetnek meg egymás nélkül. Az államnak szüksége van arra az alapvető szolgálatra, amit csak az egyház végezhet el . . . az egyháznak pedig, amelyeket megint csak az állam nyújthat neki . . . Azt kell vállalnom, amit Isten parancsol, a püspöki szolgálat nem kényelmes uralkodás, hanem front vonalban való szolgálat és harc. Céloom, hogy az egyházi ébredést teljes odaadással vigyem előbbre . . . Magam is sajtómunkás vagyok, ennek a kérdésnek teljes súlyát átérzem tehát . . . Az egyházi sajtóban örvendetes fejlődést látok, a lapjaink iránti szomjúság nőltön nő, mint ahogy a lapok színvonalai is állandóan emelkedik . . .

Szülők iskolája.

Napjaink különböző világnézeteinek ádáz harca a gyermekért, a nagy totális rendszerek egész igénye az ifjúságra nézve minket is arra kell ösztönözzenek, hogy egyházunk keretein belül igazán felelősségteljes odaadással foglalkozunk gyermekeink vallásos nevelésével. Természetesen erre nézve a fentieknél is döntőbb ránk nézve az a parancs, amelyet a Szentírásból, a II. Helvét Hitvallásból és a Heidelbergi Kátéból kapunk gyermekeink nevelésére nézve.

Most azonban felmerül előttünk az a kérdés, hogy a tiszta lelki nevelésen kívül magára vállalhatja-e az Egyház a szellemi és a testi nevelés kulturális feladatát is?

Sohasem felejtsem el erre vonatkozólag Barth Károly egyik szemináriumát 1936-ban, Basel szélén fekvő villájában. Az egyik német fiú a barthi teológiából azt a következtetést vontala, hogy az egyház semmilyen kulturális tevékenységet nem végezhet, sőt még felekezeti iskolákat sem tarthat fenn. Barth erre hosszabbabban felelve kifejtette azt a rendkívül veszedelmes nézetet, amely az egyházat a kultúra szolgálólányának (ancilla philosophiae) és terjesztőjének tekintette. Az Evangélium egyháza — mondotta tovább — a bűnt, az emberieséget hordozó kultúrát csak egy olyan területnek tekintheti, ahová Jézus Krisztus küldi a tanítványait, hogy azok ott Isten országát terjesszék. Iskolát is csak úgy tarthat fenn az egyház, ha ott a valláson kívüli tantárgyakat is Isten dicsősége hatja át és hogyha ezek az iskolák hittel és engedelmességgel teljes Krisztus követőket nevelnek — fejezte be Barth fejtegetését.

Ilyen értelemben tehát nemcsak köze lehet az egyháznak a kultúrához, hanem felelősége is van az iránt Isten előtt. Erre céloz a Második Helvét Hitvallás, amikor a gyermekeknek a lelkiismeretes oktatásáról és neveléséről beszél és a Heid. Káté 103. kérdése is a IV. parancsolat magyarázata közben Isten parancsának tekinti az iskolák fenntartását, mint az örökké való ünnepnek már e földön való elkezdését.

A fentiek tisztázása után gyorsan ki kell jelentenünk, hogy mi most nem az iskolai neveléssel akarunk foglalkozni, hanem csak el szeretnénk kiáltani magunkat arról, hogy iskolai nevelésünk evangéliumi alapokra való visszaállítása bármilyen nagy lelkiismeretességgel és eredménnyel folyik, egész hitvallásos nevelésünk igen komoly veszélyben forog. Ez a veszély pedig az, hogy a családi nevelés egészen más, mint amelyekben gyermekeink az iskolákban részesülnek.

A református családi nevelés sürgős reformjára van tehát szükség. Hiszen eddig is sűrűn hangoztatták, hogy a családi és iskolanevelést egybe kell hangolni. Történetek is erre nézve komoly lépések: családi istentiszteletek, a család

ösztönzése otthoni áhitattartásra, de most már égetően szükséges az is, hogy a családi nevelés nagy kérdéseit evangéliumi szempontok szerint tisztázzuk a család számára.

Erre nézve talán legalkalmasabb a *szülők iskolája*.

Mit értünk ez alatt? Kellő időben és megfelelő helyen összehívott szülők előtt alapos előkészülettel, vagy arra hivatott előadók segítségével egész évet átfogó előadás-sorozatot tartani a családi nevelést érintő égető kérdésekről. Például Isten ígéje és a család, Gyermekem testi egészsége, lelki egészsége, Gyermekem környezete, A szociális nevelés lehetősége, Mit jelent az egyház a család életében, Mit jelent a család az egyház életében, Család és iskola stb.

Lelki, szellemi, anyagi megmaradásunk igazi nevelési lehetőségei csak családjaink körében fejthetők ki. Ezek azok az erőközpontok, amelyekből egyházi és nemzeti életünk megújítása várható. Krisztus népének egészséges családjai jelenthetnek nekünk igazi életet és jövőt.

E sorok írója a múlt évben már tartott egy ilyen neveléssel foglalkozó bibliamagyarázat-sorozatot Brassóban, amelyet minden szerda este 7—8 ig, 100—120 átlaggal, igen nagy érdeklődéssel és sok áldással hallgattak a szülők s. szeptembertől kezdve tovább folytatja a szülők iskoláját.

A francia hugenották mai első leszármazottjainak egyházi életében óriási szerepet játszik a szülők iskolája, annál is inkább, mert miután az állam és az egyház szétvált, igen kevés lehetősége van a vallásos nevelésnek.

Úgy érezzük tehát, hogy a szülők iskolájával református nevelésünknek óriási szolgálatokat tehetünk.

Végül álljanak itt László Dezsőnek, az Erdélyi Fiatalok 1939. X. évf. I. számában „Új erdélyi tájékozódás” címen írt és mindenkit meggondolkoztató cikkének megragadó szavai:

„Öntudatképzésünknek és nevelésünknek sok alkalma a családi élet keretei közé húzódik vissza... Az a kisebbségi közösség, amelyet leg hamarabb kell talpraállítani: a család. Ha családi közösségeinknek nincsen komoly nemzeti szelleme, ha nem ápolják benne a komoly erkölcsi életet, ha elvesz bennük a szülők tekintélye és nem tanítják a gyermekeket a kölcsönös szeretetre és támogatásra, minden más közösségi munkánk légüres térben mozgóvá és eredménytelenné válik“.

Úgy érezzük tehát a fentieket összegezve, hogy iskolai nevelésünk csak a családi neveléssel párhuzamosan érhet valamit, anélkül nem sokat. És hogy református magyar családainkért felelősek vagyunk Isten előtt.

Farkas Jenő.

KÉZ A KÉZBEN

Az I. K. E. Szénior Osztályának rovata.
Rovatvezető: **László Dezső.**

Nyári lelkigyakorlataink.

Szénior Osztályunk vezetősége úgy határozott, hogy a református főiskolások június 28—július 2 között Băița—Kérőn rendezendő lelkigyakorlatával együtt tartjuk szénior tagjaink lelkigyakorlatait is. Ennek a főiskolás lelkigyakorlatnak a programját és tájékoztatóját alább közöljük. Az abban foglaltak a széniorokra is vonatkoznak. A szénior tagok a délelőtti megbeszéléseken és az esti előadásokon együtt vesznek részt a főiskolásokkal, délután viszont a kitűzött kérdéseket külön beszéljük meg. Délutáni kérdések: 1. Mit adott nekem a Sz. O. ? 2. Mivel tartozom a Sz. O.-nak ? 3. Egyházunk és a Sz. O. 4. Folyó ügyek elintézése és tisztákar új megbízása.

Kérjük a szénior testvéreket, hogy ezen a lelkigyakorlaton minél számosabban jelenjenek meg.

Ifjúsági konferenciánk Aranyosgyéresen lesz július 3—10 között.

Tudnivalók a főiskolás és szénior lelkigyakorlatra.

Ezévi nyári lelkigyakorlatunkat a Szamosújvártól 4 km.-re fekvő Kérő községben tartjuk és erre szeretettel meghívjuk és elvárjuk minden református főiskolás fiú, leány és szénior testvérünket, környékbeli lelkész és tanító testvéreinket, továbbá minden középiskolát járt fiút és leányt.

Kérőnek Szamosújvár az utolsó állomása. Kolozs-vártól 40 km.-re fekszik. Vasúton csoportos utazás lesz, ami oda-vissza kb. 60 lejbe kerül. Fürdőjegy 25 százalékos kedvezménnyel oda-vissza 100 lej.

Vonat indul Kolozsvárról: 1⁸⁷, 4⁸⁴, 5¹⁰, 6⁰⁸, 7⁴⁰, 8⁵⁵, 12⁴², 14⁸⁰, 20⁰⁸, 20⁵⁵, 21⁵⁷. Vissza: 5¹⁰, 6²², 7⁰⁵, 8¹⁸, 9⁴⁶, 11¹², 13⁰⁵, 14⁵⁰, 16²⁸, 18⁸⁴, 21⁵⁵, 22³⁴.

Napi ellátás 25 lej. A mindenkire nézve kötelező részvételi díj 25 lej.

Mindenki hozzon magával Bibliát, énekeskönyvet, jegyzetfüzetet, párnahajat, lepedőt, pokrócot, fürdőruhát. Naponként fürdés a Szamosban, minden este táborfűz.

Jelentkezni lehet a péntek esti bibliórakon személyesen, levelezőlapon pedig az Ifjú Erdély kiadóhivatalában, Cluj, Teologia Reformata, Cal. Marechal Foch 38.

A lelkigyakorlat munkarendje a következő:

Szerda, jún. 28. 1/9-től 1/10-ig: Bibliaóra. A teremtés. I. Móz. 1: 31. 10—12-ig: Előadás megbeszéléssel. Hiszek egy Istenben. Nagy András. 5—7-ig: Előadás megbeszéléssel. A főiskolás évek jelentősége. Előadó: Nagy Géza. 8—9-ig: Esti előadás. Egyházunk utolsó húsz esztendeje. Előadó: Dr. Nagy Géza.

Csütörtök, június 29. 1/9-től 1/10-ig: Bibliaóra. A megváltás. Ap. Csel. 4: 12. 10—12-ig: Előadás megbeszéléssel. Hiszek Jézus Krisztusban. Dr. Tavaszy Sándor. 5—7-ig: Előadás megbeszéléssel. A főiskolás evangélizáció. Előadó: Sipos Géza. 8—9-ig: Esti előadás. A ref. ifjúság nevelése az utolsó 20 év alatt. Előadó: Biró Sándor.

Péntek, június 30. 1/9-től 1/10-ig: Bibliaóra. A megengestelődés. Róm. lev. 8: 9. 10—12-ig: Előadás megbeszéléssel. Hiszek Szentlélekben. Dr. Imre Lajos. 5—7-ig: Előadás megbeszéléssel. A házasság. Előadó: M. Nagy Ottó. 8—9-ig: Esti előadás. Az erdélyi gondolkodás húsz esztendeje. Előadó: Juhász István.

Szombat, július 1. 1/9-től 1/10-ig: Bibliaóra. Az Anyaszentegyház. Ef. lev. 4: 15—16. 10—12-ig: Előadás megbeszéléssel. Hiszek egy közösleges Anyaszentegy-

házat. László Dezső. 5—7-ig: Előadás megbeszéléssel. Az életközösség. Előadó: Albrecht Dezső. 8—9-ig: Esti előadás. Megemlékezés a nagy ref. fróról, Szabó Dezsőről. Előadó: Bereczky Sándor.

Vasárnap, július 2. 1/9-től 1/10-ig: Bibliaóra. Az örökélet. Ján. ev. 11: 25—26. 10—12-ig: Előadás megbeszéléssel. Az örökélet. (Istentisztelet.) 5—7-ig: Előadás megbeszéléssel. Templomi ünnepély: A kérői ref. egyházközösség története. Előadó: Szabó T. Attila. 8—9-ig: Esti előadás. Összefoglalás és befejezés.

Nagy Zoltán, felsősófalvi lelkipásztor testvérünk és felesége házasságát Ernő Kálmán nevű kisfiúval áldotta meg az Úr.

Dr. Borbáth Samu és felesége **Vajna Éva** házasságát pedig **András** nevű második fiúval gazdagította az Úr.

Babos Sándorék legutóbbi levelükben a munkájuk előtt álló sok akadályról számolnak be. Úgy látszik, hogy ezt a munkát is jobban hozzá kell kapcsolnunk az itthoni gyülekezek szívéhez és áldozatkészségéhez. A Sz. O. tagjainak, mint akik ezért a munkáért különös felelősséget hordoznak, különös gonddal kell azt lelkükön viselniök. — Lapzártakor jön a hír, hogy megszületett Babosék második fia: **László.**

Irodalom és Művészet

Dr. Tavaszy Sándor: Az ethika mai kérdései

Dolgozatok a református theologiai tudományok köréből. 16. sz. 27 old. — Ára: 15 lei

A theologiai tudományos füzetsorozat eddig megjelent számai jelentős segítséget s irányítást nyújtottak egyházi életünknek. Az új theologiai irány kialakulásakor a legfontosabb mondanivalók egyrészt éppen ezeken keresztül hallották meg egyházunk vezetői s lelkipásztorai. Nagy nyereség, hogy esztendőik után újra folytatja e sorozatot fakultásunk tanári kara s egyházunk mai helyzetében is, kérdéseire felel e füzetekben. Ma, mikor nagyobb művek kiadása s megteremtése nehéz, kedvező mód ez arra, hogy ilyen rövidebb munkákban minél többen hallhassák meg a theologia szavát.

E sorozat újabban megjelent számai közt igazán ajándék dr. Tavaszy Sándor tanulmánya, melyben a mai egyetemes közösségi élet nagy kérdéseire adja meg a keresztyén ethika feleleteit. Az ethika mai kérdéseiről azonban nem a kazuistikus ethika módszerével beszél. A keresztyén ethika nem ismeri ezt a módot. A szerző szerint nem mondhatjuk, hogy vannak olyan esetek, melyekre még az ethika nem felelt s ezekre kell megoldást keresni. Az ethika Isten Igéjével, mely egyetemes és átfogó, az élet minden kérdésére világosságot vet s változatlan feleleteivel állandó, egyetemes magatartást ad az embernek. Az ethikai kérdések csak viszonylagos értelemben újak és maiak. A bűneset óta a veszélyeztetett emberi élet kérdései azonosak. De mindig meglátja az ethika, hogy hol legveszélyeztetett ma az élet. „Az ethika mai kérdései tehát a bűnös és egyben veszélyeztetett emberi élet és a Krisztusban megismert igaz és megváltott élet viszonybaállítása folytán ismerhetők fel. Az ethikának éppen ezért mindig azok az időszerű kérdései, amelyekben az emberi élet bű-

nössége és veszélyeztetettsége a legidősebb.“ Három ilyen kérdéscsoportot jelölhetünk meg: A fajtság és a nemzetiség kérdése; a nemzetiség és a keresztyénség kérdése; és az állam és az egyház kérdése. E kérdésekről szól a tanulmány egy-egy része.

Az első részben azt a változást mutatja meg, hogyan lett az idealizmus világnézeti alapján álló nacionalizmus a nemzeti szocializmusban éppen olyan mathe-realista, mint nagy ellenfele, az internacionalizmus. „A mai nacionalizmus a fajtság biológiai fogalmát helyezte gondolkodásának középpontjába s ezt használja fel nemzet-hívő magatartásának a magyarázatára.“ Alapos bírálatban mutatja meg a tanulmány, hogy a fajtság, a faj, ez a természettudományos fogalom, melyet a természettudomány a rendszeralkotás kedvéért alkotott mint segédeszközt, mennyire nem alkalmas arra, hogy e nép szociális és a nemzet etikai fogalmát magyarázza. A nép már sokkal több, mint a faj, mert minősült sajátos lelkiesség. Az ethizálódnak úján a nép fölött áll a nemzet, mely már nem vér-közösség, nem is reális élet-közösség, hanem eszményi élet-közösség. Az etikai nemzetkép szüntelen emeli, tisztítja a nemzetet. Ezzel szemben szegény, lealacsonyító az a nacionalizmus, mely a fajtság gondolatára épült s nagy veszélyeket rejt magában.

A második rész reámutat arra, hogy a keresztyén etika nem elégedhetik meg azzal, amivel a filozófiai etika, hogy tisztázta a nemzet-kép etikai fogalmát. Ha több is minőségileg a nemzet etikai fogalma, mint a nép szociológiai és a faj biológiai fogalma s nem mindegy az embernek, hogy a „fajtságnak az erőszak szellemétől áthatott ösztönös légkörében, vagy a népi-ség zűrzavaros világában él, vagy pedig a nemzet-kép ethizált következményeinek irányában halad“, mégis reádöbben az ember arra, hogy a nemzet képpel is a világon belül marad. „Az embernek el kell jutnia oda, ahol meglátja, hogy a nemzetképeknek tartalmat nem adhat önmaga, hanem egyedül Isten adhat, az ő Igéje által.“ Nagy ajándék a nemzet. Pál példát ad az igazi nemzetszeretetre, de az is nyilvánvaló, mennyi bűn tapad a nemzet-képhez, mint emberi alkotáshoz. Ma már nem elégsznek meg a saját nemzetünk egyszerű szeretetével, hanem azt más nemzetek elleni gyűlöletté is akarják formálni. Ez ma a veszély. A nemzeti kizárólagosság, a nemzet fogalmának démonizálása kísérletet tett, hogy a keresztyénséget is beállítsa a nemzet szolgálatába. A nemzeti keresztyénségnek, mint mai veszélynek súlyos bírálatát s a keresztyénség igazi szubsztanciájának: Krisztusnak szembeállítását nyújtja a tanulmány. Nemzeti keresztyénség helyett, keresztyén nemzetiségre, keresztyén nemzetre van szükség. Amint a faj túltal a népre, a nép a nemzetre, úgy a nemzet, mint keresztyén nemzet túltal önmagán Isten országára. E második rész a bennünket e ponton közelebb-ről érdeklő részletkérdések tárgyalásával ér véget.

Isten nemzete az egyházban él. Az egyház pedig betերjed az államba. Így a harmadik rész az egyház és állam viszonyának lényegükből fakadó nehézségeire mutat reá. A mai nemzeti szocialista államban megjelent keresztyénellenes ellenegyházat ismerteti. Végül az állam és egyház helyes viszonyát nyújtja a tanulmány Pál apostol, Kálvin és a Helvét Hitvallás alapján.

E tanulmányt egyházunk világi vezetői s lelkipásztorai feltétlenül el kell olvassák. Tiszta látást nyerne-ki egy a mai sok megtévesztő beszéd és írás között.

Borbáth Dániel:

Finta Gerő Eminescu fordításai.

Minerva kiadás, 1939.

Finta Gerő Eminescu-fordításai a nagy román költő halálának 50-ik évfordulója alkalmából jelentek meg. Fordításai nem a legelső a magyar irodalomban. Finta előtt számosan már a háború előtti években fordítottak Eminescutól magyarra. A háború utáni erdélyi irodalomban pedig alig van jelentős lírikusunk, aki ne próbálkozott volna meg a nagy román költő magyarra való tolmácsolásával. Áprily Lajos, Berde Mária művészi fordításai mellett Kibédi Sándor csaknem teljes gyűjteményét bocsájtotta Eminescu verseinek a magyar olvasóközönség elé. Finta Gerő most megjelent fordításgyűjteménye a legelső nagyobb és egyszerűsített művészi értékkel bíró fordításgyűjtemény. Minden fordításán érzik a lelkiismeretes tanulmányozás, a költőt mindenben a tudósi lelkiismeretesség segítette Eminescu verseinek átültetésekor. „Éreztem — írja bevezetésében Finta Gerő — a vállalt feladat nehézségeit. Alázattal közeledtem a költőhöz, iparkodtam a szavát tisztán és félreérthetetlenül kivenni és anyanyelvünkön tehetségem szerint híven tolmácsolni. Mindazonáltal, törekedtem arra, hogy ne a szöveg szavai vezessenek, hanem a lélek maradjon hamisítatlan a magyar Eminescu-versekben. El nem múltó élmény volt beletanulnom egy gazdag lélek világába. Megrendüléssel hallgattam az emberiesség szavát, amint az de profundis felzengett. Éreztem szellembeszédének ellenállhatatlan sodrát, hallottam az édesbús zenét, amely ezt az utólréthatetlenül és utánozhatatlanul szépen zengő beszédet kíséri, a megejtő Eminescu-harmóniában volt részem.“ Versfordításainak különös jelentőséget ad az a tény is, hogy azok Eminescu halálának ötven éves évfordulója alkalmával jelentek meg. Vállalt feladatát, úgy érezzük, lelkiismeretesen elvégezte s némelyik versfordítása maradandó értéke marad fordított irodalmunknak. Ilyenek: *Mortua est, Vágy, Oh, maradj, Glossza, Velence, Mért nem jössz?* versek fordításai. Fordításaiban, amelyeknek egyrésze megjelent az Erdélyi Szemle, Vasárnap és a Pásztortűz hasábjain Scurtu és Botez kritikái kiadásait használta.

Finta fordításait mindvégig kritikái szellem és művészi érzék hatotta át. Célját, Eminescu megismertetését a magyar olvasóközönséggel, sikerültnek mondhatjuk és azt kívánjuk, hogy a nagy román lírikus tolmácsolása után, Finta Gerő ismertesse meg a magyar olvasóközönséget a régi és új román líra nevezetesebb termékeivel.

Dr. Jancsó Elemér.

A Szabó Dezső nem rég lezajlott jubileuma ismét aktuálissá tette az ő református egyházhoz való viszonyának kérdését.

Erről a kérdéstről szól

LÁSZLÓ DEZSŐ:

Két tűz között.

A modern magyar irodalom és a ref. egyház című könyve.

Kiáltó Szó kiadása. 15 lejtért megrendelhető a kiadóban.

Szerkesztésért felel: DR. TAVASZY SÁNDOR.

Nyomatott a „Grafica“ könyvnyomdában, Cluj.

Bun do Imprimării